ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА
ИИНЧ

XV НАЦИОНАЛНА ШКОЛА
ЗА ДОКТОРАНТИ И МЛАДИ ИЗСЛЕДОВАТЕЛИ В СОЦИАЛНИТЕ НАУКИ

„Фундаментални и приложни изследвания и иновации: потенциал на социалните науки за решаване на актуални социални проблеми“

СБОРНИК С РЕЗЮМЕТА

13 - 15 май 2024 г.
София

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА
ИИНЧ

НАУЧЕН КОМИТЕТ

Председател:

доц. д-р Анна Александрова-Караманова

Членове:

проф. дн. Антоанета Христова
проф. д-р Катя Стойчева
доц. д-р Стоянка Черкезова
доц. д-р Мария Атанасова-Трифонова
гл. ас. д-р Елена Цанкова
гл. ас. д-р Екатерина Димитрова
гл. ас. д-р Велина Христова
Мая Конова

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Председател:

гл. ас. д-р Татяна Йорданова

Членове:

гл. ас. д-р Полимира Митева
гл. ас. д-р Сезгин Бекир
ас. Калина Попова
ас. Борян Андреев
ас. Валентина Долмова
Галина Младенова
докторант Ваня Славова
докторант Пламен Петков
докторант Радостина Стоянова-Ширяев

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРИВЕТСТВИЕ от доц. д-р Анна Александрова-Караманова, Директор на Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки 9

ЛЕКЦИИ И УЪРКШОПИ

ДЕТЕРМИНАНТИ НА ЗНАНИЯТА И УМЕНИЯТА НА БЪДЕЩЕТО НА УЧЕНИЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ЕЗИКОВА ГРАМОТНОСТ, УМЕНИЯ ЗА УЧЕНЕ И ЗА ПОСТАВЯНЕ НА ЦЕЛИ 11
доц. д-р Стоянка Черкезова

АКАДЕМИЧНОТО ПИСАНЕ 12
проф. д-р Катя Стойчева

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ (И НЯКОИ ТРИКОВЕ) ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ИНФОРМАТИВЕН И АТРАКТИВЕН НАУЧЕН ПОСТЕР 13
гл. ас. д-р Елена Цанкова

СЕКЦИЯ „РАЗВИТИЕ В ДЕТСТВОТО И ЮНОШЕСТВОТО: НОРМАТИВНИ ПРОЦЕСИ И НАРУШЕНИЯ"

ЕКЗЕКУТИВНИТЕ ФУНКЦИИ КАТО ОПОСРЕДСТВАЩ ФАКТОР НА КОНЦЕПТУАЛНАТА ПРОМЯНА В РАННОТО ДЕТСТВО 14
Радостина Ванева Стоянова-Ширяев

ПСИХОМЕТРИЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДИГИТАЛНА БАТЕРИЯ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА КОГНИТИВНОТО РАЗВИТИЕ НА 5-ГОДИШНИ ДЕЦА 15
Ваня Пламенова Димова

СПЕЦИФИКИ В РАЗВИТИЕТО И ОЦЕНКАТА НА ФИНИТЕ МОТОРНИ УМЕНИЯ ПРИ ДЕЦА С НЕВРОЛОГИЧНИ ДВИГАТЕЛНИ НАРУШЕНИЯ В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ 16
Снежина Михайлова Михайлова

ПРОБА ЗА ОБРАЗУВАНЕ НА УМАЛИТЕЛНИ ДУМИ В СРЕДНА И КЪСНА ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ 17
Арпи Анжилиан Масихи

АКУСТИЧЕН АНАЛИЗ НА АРТИКУЛАЦИЯТА НА СОНОРЕН СЪГЛАСЕН ЗВУК /Р/ В НОРМА И НАРУШЕНИЕ 18
Мартина Станчева Димова

ПОЗИТИВНО РАЗВИТИЕ И ОЧАКВАНИЯ ЗА БЪДЕЩЕТО ПРИ ЮНОШИ В ДЪРЖАВНИ И ЧАСТНИ УЧИЛИЩА 19
Ваня Станиславова Славова

ВЛИЯНИЕ НА СЕМЕЙНАТА СТРУКТУРА И ДОХОДИ ВЪРХУ ФИЗИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ ПРИ ПОДРАСТВАЩИТЕ 20
Иван Тодоров Иванов, проф. д-р Анжелика Спасова Велкова, дмн

СЕКЦИЯ „РОДИТЕЛСТВО И ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРАКТИКИ

ФОРМАЛНАТА ДЕТСКА ГРИЖА КАТО ФАКТОР ЗА БАЛАНСА МЕЖДУ ПРОФЕСИОНАЛНИЯ И СЕМЕЙНИЯ ЖИВОТ. МЕЖДУНАРОДЕН СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ 21
Ирена Сашова Георгиева

СЛЕДРОДИЛНА ДЕПРЕСИЯ ПРИ КЪРМЕЩИ ЖЕНИ С ДЕЦА ДО 12-МЕСЕЧНА ВЪЗРАСТ 22
Катерина Валериева Атиас

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД КАЧЕСТВОТО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И ГРИЖА В РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ 23
Десислава Иванова Стоева

КОМПЕТЕНТНОСТИТЕ НА УЧИТЕЛИТЕ ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ОБУЧЕНИЕ С НАДАРЕНИ ДЕЦА ОТ НАЙ-РАННА ВЪЗРАСТ 24
Бети Драган Денков

РОДИТЕЛСКИЯТ СТИЛ КАТО ФАКТОР ЗА ПРОЯВА НА ОТКЛОНЯВАЩО СЕ ПОВЕДЕНИЕ 25
Деница Светославова Савова

АКТИВНО УЧЕНЕ КАТО СРЕДСТВО ЗА КАРИЕРНО РАЗВИТИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ 26
Малинка Иванова Йорданова

СЕКЦИЯ „ЛИЧНОСТ, ПСИХИЧНО ФУНКЦИОНИРАНЕ И ЗДРАВЕ“

СТАБИЛНОСТ И ПРОМЯНА НА СТИЛА НА ПРИВЪРЗАНОСТ В ЗРЯЛОСТТА 27
Филипа Филипова Велкова

ПСИХОДИНАМИЧНИ ТЕОРИИ ЗА СЪНЯ И СЪНУВАНЕТО: ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД И СЪВРЕМЕННА ОЦЕНКА 28
Криста Стоянова Пенева

ПРОЦЕС НА ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЕ - ЕТАПИ И МОДЕЛИ 29
Севгюл Османова Халилова

ЛИЧНОСТНИТЕ РАЗЛИЧИЯ КАТО ПРЕДИКТОР ЗА КАЧЕСТВО НА ЖИВОТ И ПРЕЖИВЯВАНЕТО НА БЛАГОПОЛУЧИЕ 30
Людмила-Мария Николаева Зайкова

ВРЪЗКА МЕЖДУ НЕВРОЦЕПЦИЯ НА ПСИХИЧНА СИГУРНОСТ И МЕНТАЛИЗАЦИЯ ПРИ ПСИХОСОМАТИЧНИ ПРОЯВИ 31
Бойко Ценков Ценков

СЪЩНОСТ И РОЛЯ НА ЖИЗНЕНАТА УСТОЙЧИВОСТ, КАТО ЛИЧНОСТНА ЧЕРТА И СЪСТОЯНИЕ ПРИ ОНКОБОЛНИ: ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВАНИЯ 32
Силвия Славчева Иванова

СЕКЦИЯ „ИНДИВИДЪТ И ОБЩЕСТВОТО“

ИДЕНТИЧНОСТ: ИНДИВИД И ДЪРЖАВА 33
Десислава Орлинова Димитрова

ЗНАЧЕНИЕТО НА ЛИНГВИСТИЧНИТЕ И РЕТОРИЧЕСКИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ ЗА РАЗБИРАНЕТО И СЪЗДАВАНЕТО НА СОЦИАЛНИЯ СВЯТ 34
Лука Леони

ПРОПАГАНДА И ДОВЕРИЕ – СОЦИАЛНОПСИХОЛОГИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД НА МЕХАНИЗМИТЕ, НАСОЧВАЩИ ОБЩЕСТВЕНОТО МНЕНИЕ 35
Пламен Илиянов Петков

УТОПИЯ И ДИСТОПИЯ НА ИДЕАЛНИЯ ГРАД 36
Иво Георгиев Пешунов

РОЛЯТА НА ВОЙНАТА И СВЪРЗАНАТА С НЕЯ АРМИЯ ЗА ФОРМИРАНЕ НА ФЕНОМЕНА „НАЦИЯ“ 37
Юлиан Василев Харалампиев

ПРИДОБИВАНЕ НА БЪЛГАРСКО ГРАЖДАНСТВО ОТ ГРАЖДАНИ НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ – ПРЕГЛЕД НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО И РАЗВИТИЕ НА ПРОЦЕСА 38
Никола Николаев Ганев

РИСКОВИ ФАКТОРИ ЗА ПСИХИЧНОТО ЗДРАВЕ ПРИ БЕЖАНЦИТЕ 39
Дениза Светославова Георгиева

СЕКЦИЯ „ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В ТРУДА И ОРГАНИЗАЦИЯТА“

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПРИЗВАНИЕТО В ЛЕКАРСКАТА ПРОФЕСИЯ ДНЕС: СОЦИОЛОГИЧЕСКИ ПЕРСПЕКТИВИ 40
Михаела Георгиева Монова

САМООЦЕНКА НА ЗДРАВНОТО СЪСТОЯНИЕ НА УЧИТЕЛИ 41
Ирена Димчева Стоилова

НАГЛАСИ И КОМПЕТЕНЦИИ НА АВТЕНТИЧНИЯ ЛИДЕР. РАЗРАБОТВАНЕ НА МОДЕЛ ЗА ОЦЕНКА И РАЗВИТИЕ 42
Милена Петрова Хадживанова

ЕФЕКТИВНОСТ НА ОБУЧЕНИЕТО И СОЦИАЛИЗАЦИЯ НА СЛУЖИТЕЛИТЕ В КОРПОРАТИВНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ 43
Ани Георгиева Тодорова

ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ, МЕТОДИ ЗА ОРГАНИЗАЦИОННО УЧЕНЕ И ИНОВАТИВНО ПОВЕДЕНИЕ НА СЛУЖИТЕЛИТЕ 44
Добрин Генов Добрев

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРИ ФИНАНСИРАНЕТО НА ЧАСТНИТЕ БОЛНИЦИ С МУЛТИНАЦИОНАЛНО УЧАСТИЕ В БЪЛГАРИЯ 45
Димитър Бойков Марков

РЕАЛИЗИРАНЕТО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СТЪЛБ НА СОЦИАЛНИТЕ ПРАВА И НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ НА БЪЛГАРИЯ 46
Павел Динчев Христов

СЕКЦИЯ „ ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ: ПОЛЗИ И РИСКОВЕ“

ОБЩНОСТИТЕ НА ХОРА С УВРЕЖДАНИЯ В ПРОЦЕСА ПО ДЕФИНИРАНЕ НА ЕТИЧНИЯ АСПЕКТ НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ 47
Валерия Петрова Атанасова

ТЕНДЕНЦИЯ НА НАРАСТВАЩАТА ТРЕВОЖНОСТ И ДЕПРЕСИЯ В РАЗВИВАЩИЯ СЕ ДИГИТАЛЕН СВЯТ 48
Цветелина Емилова Шопникoлова, проф. Александрина Цекомирова Воденичарова, дм, проф. Антония Йорданова Янакиева, дм

ПРОУЧВАНЕ НА МНЕНИЕТО НА МАЙКИ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ДИГИТАЛЕН МОДЕЛ ЗА РОДИТЕЛСКА ПОДКРЕПА 49
Елена Ангелова Бачева

КАЧЕСТВО И БЕЗОПАСНОСТ НА АКУШЕРСКИТЕ ГРИЖИ В УСЛОВИЯТА НА ЕЛЕКТРОННО АДМИНИСТРИРАНЕ НА ДАННИТЕ 50
Светлана Йоргова Радева

НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ И ЕЗИКОВОТО И РЕЧЕВО РАЗВИТИЕ НА ДЕЦАТА 51
Боряна Цанкова Мургина

КОМУНИКАЦИЯ И ОБЩНОСТНА ДИНАМИКА В СПОДЕЛЕНИТЕ ПУБЛИЧНИ ПРОСТРАНСТВА В СОЦИАЛНИТЕ МЕДИИ 52
Антония Каменова Павлова

РЕАКЦИЯТА НА ИНДИВИДА СРЕЩУ ИНФОРМАЦИОННОТО ПРЕТОВАРВАНЕ И НЕОБХОДИМОСТТА ОТ СЕГМЕНТИРАНЕ ЧРЕЗ ПСИХОГРАФСКИ ПРОФИЛИ 53
Росен Ненчев Кутелов

СЕКЦИЯ „ ДИАГНОСТИЧНИ И ТЕРАПЕВТИЧНИ РЕСУРСИ: СОЦИАЛНИ И КЛИНИЧНИ ПРИЛОЖЕНИЯ“

ТАНЦЪТ КАТО ФОРМА НА НЕВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЯ И СРЕДСТВО ЗА ТЕРАПИЯ ПРИ РАЗСТРОЙСТВА ОТ АУТИСТИЧНИЯ СПЕКТЪР (РАС) **54**
Виолета Петрова Глогова

БЪЛГАРСКА АДАПТАЦИЯ НА СКРИНИНГ ИНСТРУМЕНТ ЗА АУТИЗЪМ ПРИ ВЪЗРАСТНИ **55**
Михаела Даниелова Барокова

ТВОРЧЕСКИЯ ПРОЦЕС В ГРУПА. АРТ ТЕРАПЕВТИЧНИТЕ МЕТОДИ В ИЗСЛЕДВАНЕ НА ГРУПОВАТА ДИНАМИКА **56**
Ефросина Здравкова Стойчева

ВЪЗМОЖНОСТИ НА АРТТЕРАПИЯТА ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА СИМПТОМИ ПРИ ЛИЧНИ КРИЗИСНИ СЪСТОЯНИЯ **57**
Ирина Димитрова Милиева

СОЦИАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ НА НАСТАНЕНИТЕ В ДОМОВЕ ЗА ВЪЗРАСТНИ, С ЦЕЛ ПОСТИГАНЕ НА АКТИВНО СТАРЕЕНЕ ЧРЕЗ ЛОГОТЕРАПЕВТИЧНИ МЕТОДИ **58**
Антоанета Пеева Пеева

ПРЕОСМИСЛЯНЕ БАЗИСНИЯ ВЪПРОС ЗА ПСИХОЗАТА И ПРЕДЛОЖЕНИЕ НА КОМПЛЕКСНА ВИЗИЯ ЗА СТРАДАНИЕТО ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПСИХОДИНАМИЧНАТА ПСИХОЛОГИЯ **59**
Емил Ивайлов Андреев, ас. д-р Веселин Янков Веселинов

ИСТОРИЯ НА НАЦИОНАЛНАТА ШКОЛА ЗА ДОКТОРАНТИ И МЛАДИ ИЗСЛЕДОВАТЕЛИ В СОЦИАЛНИТЕ НАУКИ **60**

ПРИВЕТСТВИЕ

от доц. д-р Анна Александрова-Караманова

Директор на Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки

Уважаеми колеги,

За мен е удоволствие да Ви приветствам на XV-тата Национална Школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки „Фундаментални и приложни изследвания и иновации: потенциал на социалните науки за решаване на актуални социални проблеми".

Фокусът на XV-тата Национална Школа е върху особено актуалната и значима тема за научните изследвания и иновациите. Според една от дефинициите „иновация" е прилагането на нови научни и технологични идеи, процеси, продукти, стоки и услуги, както и технологични практики в научната сфера или за бизнеса, по повече или по-малко комерсиален начин, като това е основано на (ново) приложение на науката или техниката. В този план са изключително важни както фундаменталните научни изследвания, генериращи нови знания за природния и социалния свят, в който живеем, така и приложните, ориентирани към решения научни изследвания, пряко повлияващи ежедневния живот на хората. Трансферът на резултатите от научните изследвания от лабораторията към пазара и обществото извеждат нови технологии на пазара, допринасяйки за икономическия просперитет на страната, и повишават благополучието и качеството на живот на индивидите и обществото.

Къде е мястото на социалните науки в този научен и технологичен трансфер? Имат ли социалните науки потенциала да предложат иновативни и ефективни решения на актуалните социални и социално-икономически проблеми? Тези въпроси намират отговор в научната програма на тазгодишното XV издание на Националната Школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки. Включените в програмата 46 доклада на млади изследователи представят техните оригинални научни идеи, резултати и предложения за иновативни решения в практиката на личностното развитие, образованието, здравеопазването, социалната работа, държавното управление и бизнеса. Докладите са разпределени в следните седем тематични секции: „Развитие в детството и юношеството: нормативни процеси и нарушения", „Родителство и образователни практики", „Личност, психично функциониране и здраве", „Индивидът и обществото", „Предизвикателства в труда и организациите", „Дигиталните технологии: ползи и рискове", и „Диагностични и терапевтични ресурси: социални и клинични приложения".

В допълнение на тематичните секции с научни съобщения и обсъждания тази година програмата включва една откриваща пленарна лекция „Детерминанти на знанията и уменията на бъдещето на учениците в България – езикова грамотност, умения за учене и за поставяне на цели“ (доц. д-р Стоянка Черкезова, ИИНЧ-БАН) и два интерактивни образователни формата, фокусирани върху усвояването на ключови за изследователската дейност умения, свързани с представянето на научните резултати: работен семинар „Академичното писане“ (проф. д-р Катя Стойчева и Мая Конова, ИИНЧ-БАН) и уъркшоп „Основни принципи (и някои трикове) за създаване на информативен и атрактивен научен постер“ (гл. ас. д-р Елена Цанкова, ИИНЧ-БАН).

Уважаеми колеги, с това обявявам началото на научната програма на XV-тата Национална Школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки. Желая Ви успешно и ползотворно участие във форума!

Директор на Школата:
доц. д-р Анна Александрова-Караманова

ЛЕКЦИИ И УЪРКШОПИ

ДЕТЕРМИНАНТИ НА ЗНАНИЯТА И УМЕНИЯТА НА БЪДЕЩЕТО НА УЧЕНИЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ЕЗИКОВА ГРАМОТНОСТ, УМЕНИЯ ЗА УЧЕНЕ И ЗА ПОСТАВЯНЕ НА ЦЕЛИ

доц. д-р Стоянка Черкезова

Институт за изследване на населението и човека – БАН

В последните години в България все повече се говори за необходимостта от подобряване на образователната система и усъвършенстване на образователните политики и това ясно може да бъде разпознато като обществено значим проблем.

Лекцията представя резултатите от изследване на детерминантите на резултатите от учебния процес в областта на езиковите компетентности (по български език) и на меките умения - за учене и за поставяне на цели, при 15-годишните ученици в България. Моделирани са микроданни за България от изследването PISA през 2018 г. сред ученици на 15 години.

Основните въпроси, които ще дискутираме, са:

- Как се стигна до това изследване и от какво беше мотивирано то?
- Защо бяха избрани тези компетентности и кое ги поставя сред уменията на бъдещето?
- Кои детерминанти бяха изследвани, какви бяха ограничителните условия и как премина процесът на моделиране? Някои практически изводи за използваемостта на променливите.
- Какво показаха резултатите - кои са детерминантите, които обуславят резултатите на учениците на 15 години от учебния процес? Различават ли се детерминантите за успеваемост при момчетата и момичетата, при децата от уязвими семейства в сравнение с децата, които не са?
- Какви са изводите за политиките? Върху кои управляеми области трябва да се насочат усилията приоритетно? За кои училищни политики и учителски практики имаме доказателства, че съдействат за подобряване на резултатите и с колко? Какво можем да си позволим да препоръчаме на разработващите политики?

АКАДЕМИЧНОТО ПИСАНЕ

проф. д-р Катя Стойчева, Мая Конова

Институт за изследване на населението и човека – БАН

Комуникацията – писмена и устна – играе съществена роля в научноизследователската дейност. Развитието на уменията за научно писане допринася за повишаване на качеството на научните продукти. Каквото и да е съдържанието на научния текст – обобщаване на съществуващи теории и факти, формулиране на концептуални модели, описание на изследователски методи, анализ и синтез на емпирични данни, правене на изводи от получените резултати и очертаване на следствията им за науката и практиката – начинът на структуриране на материала и качествата на изложението са важни за постигане на търсените стандарти в научната работа.

Настоящият работен семинар се организира за участниците в XV-та Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки и има за цел да демонстрира принципите на академично писане, които са залегнали в основата на Указанията за структуриране и оформление на докладите. Указанията ще бъдат разяснени и коментирани от проф. д-р Катя Стойчева, главен редактор, и Мая Конова, редактор на изданието СБОРНИК ДОКЛАДИ на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки. За участниците в Школата, които ще предложат своя доклад за публикуване в Том 5 на Сборника, присъствието на семинара е задължително.

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ (И НЯКОИ ТРИКОВЕ) ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ИНФОРМАТИВЕН И АТРАКТИВЕН НАУЧЕН ПОСТЕР

гл. ас. д-р Елена Цанкова

Институт за изследване на населението и човека – БАН

Постерът е ключова разновидност на научната комуникация. Особено популярен в контекста на научни форуми тип конференции и конгреси, той е сред най-разпространените презентационни формати, чрез които младите учени представят своя труд на заинтересовани колеги. Този уъркшоп ще започне с теоретично въведение в света на научния постер, където ще бъдат представени основните идеи и принципи, както и някои не толкова очевидни трикове, гарантиращи създаването на добър постер, балансиращ информативност и атрактивност. След това участниците ще имат възможност да приложат наученото и да дадат воля на своето творчество в рамките на интерактивна индивидуална или групова задача, чиято крайна цел ще бъде създаването и представянето на научен постер. Всички участници ще получат насоки и обратна връзка за работата си, както и възможност за бъдещи консултации при създаването на научни постери от ръководителя на уъркшопа..

СЕКЦИЯ „РАЗВИТИЕ В ДЕТСТВОТО И ЮНОШЕСТВОТО: НОРМАТИВНИ ПРОЦЕСИ И НАРУШЕНИЯ“

ЕКЗЕКУТИВНИТЕ ФУНКЦИИ КАТО ОПОСРЕДСТВАЩ ФАКТОР НА КОНЦЕПТУАЛНАТА ПРОМЯНА В РАННОТО ДЕТСТВО

Радостина Ванева Стоянова-Ширяев

Институт за изследване на населението и човека – БАН
Email: radostina.stoyanova@gmail.com

Резюме:

Въведение:

Екзекутивните функции са съвкупност от когнитивни умения, които през последните десетилетия са широко изследвани и се открояват като значим фактор, който се проявява още в ранна детска възраст и остава устойчив в развитийните процеси до юношеството, а в някои аспекти и до ранна зрялост. От друга страна концептуалната промяна в познавателното развитие също е значим феномен в ранна детска възраст. Възможни взаимовръзки между двата концепта е обект на научно търсене в настоящия доклад.

Методи:

Представеният обзор на научни изследвания акцентира върху участието на всяка от трите основни екзекутивни функции – внимание, работна памет и инхибиторен контрол в процеса на концептуална промяна. Учените заемат различни позиции относно влиянието на всяка от изброените функции във възможното разграничение между тях. Ще бъдат представени и изследвания, във фокуса на които са ефектите на различните екзекутивни функции върху развитието на понятийната система, като в този план се диференцират две близки, но и различни феномени – концептуална промяна (“conceptual change”) и обогатяване със знанията (“knowledge enrichment“).

Дискусия:

Анализът, представен в доклада, има за цел да даде по-ясно разбиране за участието на екзекутивните функции в познавателното развитие на децата в ранна възраст, като набележи конкретни подходи и възможности за изследване на концептуалната промяна.

Ключови думи: екзекутивни функции, концептуална промяна

ПСИХОМЕТРИЧНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДИГИТАЛНА БАТЕРИЯ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА КОГНИТИВНОТО РАЗВИТИЕ НА 5-ГОДИШНИ ДЕЦА

Ваня Пламенова Димова

Нов български университет
Email: vvelikova43@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Последните десетилетия темата за превенция на потенциални затруднения в областта на когнитивното развитие на децата е обект на голям интерес от специалисти в различни области на психологията. Една от добрите практики е използването на скрининг методики, осигуряващи ранно диагностициране и достатъчно време за интервенция в областта на особеностите в развитието. Важно за всеки инструмент е той да покрива нужните критерии. Настоящата работа представя анализ на психометричните характеристики на нова web базирана батерия за измерване на когнитивното развитие на деца на 5-годишна възраст.

Методи:
Участниците са 1076 деца на средна възраст 66 месеца, 508 момчета и 568 момичета. Емпиричното изследване е проведено с уеб базирана батерия за измерване на когнитивното развитие на 5-годишни деца, създадена в лабораторията по детско развитие на НБУ. Тя е разработена с 6 теоретични субскали – внимание, работна памет, потискане, разсъждение по аналогии, категоризация и математически умения.

Резултати:
Резултатите от проведените психометрични анализи показват, че айтемите се разпределят в два фактора – екзекутивни функции и разбиране на релации.
Двете емпирични скали са с удовлетворително ниво на надеждност – скала 1. Екзекутивни функции (α=0.708) и скала 2. Разбиране на релации (α=0.728). Цялостно инструментът демонстрира добра надеждност (α=0.728).
В резултат на проведеното изследване са формирани и норми за изпълнението на разгледания инструмент. Те са представени с помощта на стандартно отклонение и средни стойности на извадката.

Дискусия:
Работата представя част от процеса по стандартизацията на нов инструмент и има ясни приноси както към науката, така и към практиката в България, имайки предвид недостига на психологически инструменти за изследване на деца.

Ключови думи: когнитивно развитие, психометрия, стандартизация

СПЕЦИФИКИ В РАЗВИТИЕТО И ОЦЕНКАТА НА ФИНИТЕ МОТОРНИ УМЕНИЯ ПРИ ДЕЦА С НЕВРОЛОГИЧНИ ДВИГАТЕЛНИ НАРУШЕНИЯ В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Снежина Михайлова Михайлова

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: smmihaleva@uni-sofia.bg

Резюме:

Въведение:
Групата на децата с неврологични двигателни нарушения е разнородна и се характеризира с широк диапазон от потребности по отношение на различните аспекти на развитието. Индивидуалните особености стават значителни и при част от разглежданите случаи и дават отражение на процесите в продължение на целия живот. Спецификите свързани с формирането, развитието и стимулирането на финитe моторни умения в предучилищна възраст могат значително да отличат тази група от тази на връстниците им в същия период, както и да окажат влияние на познавателните процеси.

Методи:
Настоящият доклад представя сравнение в представянето на 24 деца от 4 до 5 годишна възраст, 12 от тях са с неврологична двигателна увреда, а 12 са без изоставане в двигателното развитие и нямат установено неврологично нарушение. Приложен е тест за оценка на функционалните фини и груби умения, както на немоторната зрителна компетентност - Скалата на Милър за функционалност и участие M – FUN.

Резултати:
Получените резултати са сравнени и са изведени заключения по отношение на представянето на децата във всички скали, установени са затруднения при групата на децата с неврологични нарушения и са разгледани специфики в представянето им.

Дискусия:
Наблюдават се специфики на развитието на финитe моторни умения на децата с церебрална парализа. Разликите са значими в сравнение с връстниците им.

Ключови думи: двигателни нарушения, предучилищна възраст, фина моторика, оценка на уменията

ПРОБА ЗА ОБРАЗУВАНЕ НА УМАЛИТЕЛНИ ДУМИ В СРЕДНА И КЪСНА ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Арпи Анжилиан Масихи

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: arpimasihi@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Употребата на умалителни думи в детското езиково развитие играе важна роля за развитието на комуникационните умения и социалните взаимодействия на децата. Умалителните думи често са по-лесни за произнасяне и разбиране за малките деца по този начин ученето е улеснено.

Методи:
В доклада се проследява овладяването на образуването на умалителни имена при деца в норма две възрастови групи. Проучването е реализирано сред 80 деца с роден български език в следните две възрастови групи: 5-6 и 6-7 години. Съотношението на момчета и момичета е както следва: при 5-6 годишните 17 момчета и 23 момичета, при 6-7 годишните също 17 момчета и 23 момичета. Пробата представлява картинен стимул с нарисуван обект, съответно в голям и в малък размер. От децата се изисква назоваване на обекта и в двата му варианта. Предварително се предлага тренировъчен пример, с който се уверяваме, че детето е разбрало инструкцията. Тази проба включва общо 24 картини. Критерий за оценка на резултатите беше броя правилно назовани умалителни имена. Максимален брой точки, които едно дете може да има е 12 т. Пример: куче – кученце, маса- масичка и тн.

Дискусия:
Настоящият доклад предлага резултатите от проба, която е част от по-мащабно изследване свързано с оценка на нивото на овладяване на граматичното функциониране на деца в предучилищна възраст. Темата е изключително актуална и буди обществен интерес поради големия брой деца с трудности в ученето.

Ключови думи: умалителни имена, граматика, предучилищна възраст

АКУСТИЧЕН АНАЛИЗ НА АРТИКУЛАЦИЯТА НА СОНОРЕН СЪГЛАСЕН ЗВУК /Р/ В НОРМА И НАРУШЕНИЕ

Мартина Станчева Димова

Нов български университет
Email: martina.s.dimova@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Нарушената артикулация на сонорен съгласен звук /р/ може да бъде един от симптомите на специфично артикулационно нарушение. Методите за изследване на артикулацията в българската логопедия включват прилагане на протоколи за оценка, базирани на диагностични процедури. Установяването на нарушение, а също и на неговата степен и вид, се определя от перцептивната оценка на изследващия, която е субективна и може да бъде повлияна от редица фактори. Статията представя възможен метод за акустичен анализ на артикулацията, комплементарен на перцептивната артикулационна оценка. Използването на инструментални методи наред с експертната оценка на специалиста подобрява качеството на диагностичния процес, прогнозата на нарушението и избора на терапевтични методи.

Методи:
Изследването се базира на Протокол за оценка на артикулацията на деца в предучилищна и начална училищна възраст (Тодорова, 2013), адаптиран за нуждите на настоящото изследване. Изследователските проби са записани с висококачествен микрофон и обработени със софтуерната програма Praat.

Резултати:
В статията са представени спектрограми на фонема /р/ в норма и патология, които биват сравнени и анализирани в различни по сложност лингвистични структури (изолирана фонема, сричка, думи с различна позиционна разпределеност на фонемата /р/). Видът на нарушената артикулация е определен според класификацията на специфичните артикулационни нарушения.

Дискусия:
Диагностиката на нарушена артикулация би придобила обективен характер и допълнителна научна стойност, ако перцептивните методи за оценка са допълнени от инструментални такива. Акустичният анализ позволява изследване и сравнение на акустични параметри, които могат да допълнят клиничната картина на нарушението и да насочат специалиста в избора на диагноза и терапевтични методи.

Ключови думи: артикулация, специфично артикулационно нарушение, ротацизъм, акустичен анализ, Praat

ПОЗИТИВНО РАЗВИТИЕ И ОЧАКВАНИЯ ЗА БЪДЕЩЕТО ПРИ ЮНОШИ В ДЪРЖАВНИ И ЧАСТНИ УЧИЛИЩА

Ваня Станиславова Славова

Институт за изследване на населението и човека – БАН
Email: wanyaslavova@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Позитивното развитие на юношите предполага развитие на силните страни от характера като вяра в себе си, вяра в другите, ангажиран живот, емоционална компетентност. От своя страна очакванията за бъдещето на учениците в гимназиалния етап на образование имат силно влияние върху дългосрочните им планове за живота и изработване на по-ясна визия по отношение на придобиване на подходящо образование, възможности и удовлетвореност от бъдещата работа, осъзнаване на необходимостта от социална и емоционална адаптация, планове за брак, семейство и деца.

Методи:
Направено е пилотно проучване на ученици между 13 и 19 години (от 8-ми до 12-ти клас) в държавни и частни училища в град София. Извадката включва 143 ученици (51 момчета, 92 момичета) от държавни и частни училища (86 от държавни, 57 от частни). Проучването дава информация за социално-емоционалното здраве на юношите и техните очаквания за бъдещето. Социално-емоционалното здраве се измерва с Social-Emotional Health Survey-Secondary (SEHS, Furlong et al., 2023), а бъдещите очаквания се измерват с Future expectation scale for adolescents (FESA, McWhirter, E. H., & McWhirter, B. T. 2008). Направен е независим Т-тест, корелация и дескриптивна статистика.

Резултати:
Резултатите от проучването са получени посредством използването на описателна статистика и показват, че няма разлика в социално-емоционалното здраве и бъдещите очаквания на юношите в частни и държавни училища. Има корелация между конструкти на Ковиталността на учениците и бъдещите им очаквания.

Дискусия:
Връзката между позитивното развитие на юношите и бъдещите им очаквания е важна и определяща субективното им благополучие в следващите етапи от живота им.

Ключови думи: позитивно развитие на юношите, ковиталност, социално-емоционално здраве, бъдещи очаквания

ВЛИЯНИЕ НА СЕМЕЙНАТА СТРУКТУРА И ДОХОДИ ВЪРХУ ФИЗИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ ПРИ ПОДРАСТВАЩИТЕ

Иван Тодоров Иванов, проф. д-р Анжелика Спасова Велкова, дмн

Медицински университет – София
Email: ivan.ivanov.dmd@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Юношеството е период на сформиране и утвърждаване на навиците за здравословен начин на живот, един от най-важните сред които е поддържането на оптимална физическа активност (ФА). Цел на изследването е да проучи влиянието на структурата и доходите на семейството върху ФА в юношеска възраст (10 - 19 г.) на територията на Република България.

Методи:
Проучването е реализирано в периода 2021 –2023 год. Обхванати са 565 участника от 15 училища на територията на страната. Проведено е онлайн анкета с оригинални въпроси и въпроси от валидирани международни инструменти.

Резултати:
Семейната структура не влияе върху интензивността на ФА (p=0,430), но тя е свързана с еднократната продължителност на ФА с умерена (p=0,033) и с ниска интензивност (p=0,007), като тийнейджърите от семейство с един родител отделят по-малко време за спорт от връстниците си с нуклеарно семейство.
Активно спортуващите юноши от семействата с високи доходи имат най-голяма седмична честота на тренировките от средно 3,48±0,18 дни (p=0,001) и най-продължителна еднократна тренировка от 85,63±4,25 мин. (p=0,001) в сравнение с децата от семейства със средни и минимални доходи. Сред подрастващите с минимални семейни доходи е най-висок делът на тези с ниска ФА - 13,3%.

Дискусия:
Тийнейджърите от непълни семейства по-често са с ниска ФА и не изпълняват препоръките на СЗО за ежедневно спортуване от 60 мин.
Съществува социален градиент в интензивността на ФА на подрастващите в зависимост от доходите на семейството. Преодоляването на социалните неравенства във ФА изисква икономическо подпомагане на спортните дейности в свободното време и разширяване на предлаганите училищни спортни занимания за юношите от семействата с минимални доходи.

Ключови думи: физическа активност, подрастващи, семейна структура, доходи на семейството

СЕКЦИЯ „РОДИТЕЛСТВО И ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРАКТИКИ“

ФОРМАЛНАТА ДЕТСКА ГРИЖА КАТО ФАКТОР ЗА БАЛАНСА МЕЖДУ ПРОФЕСИОНАЛНИЯ И СЕМЕЙНИЯ ЖИВОТ. МЕЖДУНАРОДЕН СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ

Ирена Сашова Георгиева

Институт за изследване на населението и човека – БАН
Email: Irena_Sashova@gmx.de

Резюме:

Въведение:
Балансът между професионалния и семейния живот е тема, която буди научния интерес както сама по себе си, така и в контекста на ниската раждаемост и променящите се нагласи относно родителството. Настоящата статия има за цел да проследи как формалната детска грижа влияе върху съвместимостта между работата и семейството и различава ли се този ефект в рамките на отличаващи се национални контексти. Под внимание са взети две европейски държави, които се характеризират с различия в приложените социални политики и степен на икономическо развитие. Поставените въпроси се разглеждат през призмата на теорията на способността да се избира като сравнително нов подход в тази тематична насока.

Методи:
Приложен е описателен статистически анализ, при който са използвани както данни от последната вълна на Европейското изследване на качеството на живот (EQLS), проведено през 2016г., така и данни от Евростат. Европейското изследване на качеството на живот предоставя сравними данни за страните членки на Европейския съюз като целевата извадка в повечето страни се състои от приблизително 1000 респондента.

Резултати и дискусия:
В направеното сравнение между България и Германия преобладават разликите между стойностите в двете държави. Те се разпростират както върху типа на детската грижа, така и върху часовото ползване. Формалната детска грижа, считана за един от факторите влияещ върху баланса между работата и семейството, е оценена положително от респондентите и в двете страни по използваните параметри в изследването. Резултатите от двумерения анализ говорят за благоприятното влияние на положителната оценка на детската грижа върху удовлетвореността от семейния живот, като статистическата значимост на тази взаимовръзка варира в рамките на съответната страна.

Ключови думи: баланс между професионален и семеен живот; формална детска грижа; EQLS; емпирично социологическо изследване

СЛЕДРОДИЛНА ДЕПРЕСИЯ ПРИ КЪРМЕЩИ ЖЕНИ С ДЕЦА ДО 12-МЕСЕЧНА ВЪЗРАСТ

Катерина Валериева Атиас

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски"
Email: katerina.atias@uni-plovdiv.bg

Резюме:

Въведение:
Следродилната депресия е най-често срещаното психично разстройство в постнаталния период и засяга не само психичното здраве на майката, но и това на детето. В България не се прави скрининг и няма данни за това какъв процент от жените страдат от следродилна депресия. Целта на настоящото изследване е да отчете колко често се среща тя през първата година след раждането при кърмещи жени и има ли връзка между нея и независимите променливи възраст и пол на бебето, възраст, местоживеене и образование на майката.

Методи:
През ноември 2023 г. е проведено допитване, в което участват жени с деца до 12-месечна възраст (n=431), като 86,5% от тях кърмят (n=373). В анкетата са включени Единбургска скалата за следродилна депресия (α=,862) и въпроси за кърмачески статус и демографски данни.

Резултати:
Анализът на данните показва, че е възможно 33,5% от кърмещите жени да са с депресия (резултат≥10) , а 22% вероятно страдат от депресия с различна тежест (резултат ≥13). При некърмещите жени 34.5 % вероятно страдат от депресия (резултат ≥13), но извадката (n=58) е малка, за да се правят изводи. Не се отчита връзка между следродилната депресия и независимите променливи.

Дискусия:
Получените резултати са по-високи от средните за света (17-18%) и като се има предвид, че кърменето намалява риска от следродилна депресия, скринингова програма вероятно би отчела и по-висок процент на засегнати жени. Навременното откриване на депресията, достъпът до специализирана помощ и организирането на психологическа подкрепа за жените в следродилния период са важни стъпки в грижата за психичното здраве на майката и детето.

Ключови думи: следродилна депресия, психично здраве, кърмене, майчинство

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД КАЧЕСТВОТО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И ГРИЖА В РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ В БЪЛГАРИЯ

Десислава Иванова Стоева

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: stoeva@montessorisofia.com

Резюме:

Въведение:
Настоящият доклад е свързан с разбирането за ранното детско развитие (РДР) като всички аспекти на развитието на човека от раждането до постъпването в началното училище, а образованието и грижите в ранна детска възраст (ОГРДВ) – като разпоредбите, които регламентират формите на образование и грижа за тази възраст. Анализът е провокиран от приетите наскоро стратегически документи у нас ("Годишен план за насърчаване на ранното детско развитие" и др.), които поставят нови предизвикателства пред образованието. Целта на доклада е да се анализират актуалните политики, практики и измерители за качество на ОГРДВ в България, възможните посоки за подобрение, както и да се очертае мястото на иновациите като инструмент за повишаване на качеството.

Методи:
За целта е направен несистематичен/наративен преглед (обзор) на литература като са използвани: емпирични проучвания; международни доклади и анализи; нормативни документи и стратегии; статистичеса инфорамация; публикации на изследователи и др. Данните обхващат период от 10 години - от 2014 до 2024 г.

Дискусия:
Анализът установи, че в България липсва единна, хармонизирана, последователна политика и нормативна рамка за повишаване качеството на ОГРДВ. Последните правителствени действия демонстрират политическа воля в посока синхронизиранизиране между МОН, МЗ и МТСП ("Годишен план за насърчаване на ранното детско развитие"). У нас липсва рамка за качество на ОГРДВ за възрастта под 3 години. За възрастта от 3 години до постъпването в първи клас съществуват отделни документи, насочени към качеството, но нашият анализ показа, че не се предприемат достатъчно действия за неговото повишаването като същевременно липсват реални измерители за качеството. Установи се недостатъчна подкрепа за прилагане на иновации в областта на ОГРДВ.

Ключови думи: ранно детско развитие - РДР, образование и грижа в ранна детска възраст - ОГРДВ, качество, иновации

КОМПЕТЕНТНОСТИТЕ НА УЧИТЕЛИТЕ ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ОБУЧЕНИЕ С НАДАРЕНИ ДЕЦА ОТ НАЙ-РАННА ВЪЗРАСТ

Бети Драган Денков

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
Email: bkuzmanovska293@gmail.com

Резюме:

Въведение:
В образователния процес учителите се срещат с деца със специални образователни потребности от най-ранна възраст, като децата с увреждания в развитието от всякакъв вид обикновено се включват в тази категория. Надарените деца не се категоризират като такива, почти винаги са включени в редовното обучение и не получават адекватно отношение. Приобщаването на деца с изявени дарби изисква адекватна подкрепа от училищните професионални служби, управленските структури в училището, сътрудничество с родителите, социализация и професионално компетентни учители.
Целта на изследването е да се подчертае необходимостта от подходящо отношение към надарените деца и интегрирането им в нормална среда чрез необходимите компетенции на учителите.
Методи:
Метод на анализ, специализация, дедукция, конкретизация, синтез и индукционен метод.
Дискусия:
Тенденцията за учене през целия живот, професионално и кариерно развитие и нуждите на съвременното обучение изискват от учителите знания и умения за работа с деца със специални потребности за постигане на максимални резултати в обучението и преподаването на принципа на индивидуализирания подход.
Изводът е, че за работа с деца с изявени дарби, освен компетенциите на учителите, образователната система трябва да адаптира образователни програми и учебни планове, модерни методи, техники и средства за работа, допълнителна работа и специален подход с деца с изявени дарби, така че преподаването не им е скучно, да са заинтересовани и мотивирани за работа и постигане на високи резултати.

Ключови думи: надарени деца, учителски компетенции, специални потребности

РОДИТЕЛСКИЯТ СТИЛ КАТО ФАКТОР ЗА ПРОЯВА НА ОТКЛОНЯВАЩО СЕ ПОВЕДЕНИЕ

Деница Светославова Савова

Технически университет – Варна
Email: denitza__savova@abv.bg

Резюме:

Въведение:
Факторите, които оказват влияние върху развитието на децата, са семейната среда, училището, приятелският кръг, както и средствата за масова информация. Целта на настоящия доклад е да се направи теоретичен обзор на влиянието на различните стилове родителство и извеждане на основни тенденции, касаещи изграждане на превантивна рамка.

Методи:
За първи път в теорията се изследва влиянието на възпитанието на родителите над психическото развитие на детето през 1967 година от психоложката Диана Баумринд. Формирането на трите родителски типа - авторитарен, авторитетен и либерален бележат началото на изследванията, касаещи корелативната връзка между родителски стил и формиране на поведение у детето. През 1983 година Елинор Макоби и Джон Мартин разширяват модела, като разделят разрешаващият стил на родителство на разрешаващ и неглижиращ.

Дискусия:
Биологичните теории за развитие на личността обясняват причините за поява на девиантно поведение с различни видове темперамент и патологии. В центъра на психологическите теории са влиянието на потребностите, теорията на привързаността и ролята на родителския стил. Акцент на тези теории е изграждане на вътрешна среда като рисков фактор за поява на девиантно поведение. Има достатъчно научни доказателства, показващи връзката между дисфункционалния родителски стил и развитие на отклоняващо се поведение.
Данните от НСИ потвърждават значимата роля на семейната среда във връзка с формиране на отклоняващо се поведение. Това налага провеждане на качествено изследване на влиянието на отделните родителски стилове върху развитието на отклоняващо се поведение. Статистическите данни от НСИ и различните научни изследвания показват наличието на връзка между родителския стил, както и влиянието на семейната среда и развитието на девиантно поведение. Стига се до извода, че семейството е ключов фактор за изграждане на детската идентичност.

Ключови думи: родителски стил, отклоняващо се поведение, семейна среда, родители, деца

АКТИВНО УЧЕНЕ КАТО СРЕДСТВО ЗА КАРИЕРНО РАЗВИТИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ

Малинка Иванова Йорданова

Югозападен университет „Неофит Рилски“
Email: malinkayordanova@abv.bg

Резюме:

Статията изследва влиянието на активното учене върху кариерното развитие на учениците в контекста на обучението по технологии и предприемачество. Активното учене, което ангажира учениците в процеса на обучение и стимулира вътрешната им мотивация, се разглежда като алтернатива на традиционното обучение. В статията са представени различни методи за активно учене, които активират интелектуалната, вербалната, емоционалната и моторната активност на учениците. Тези методи включват кариерно консултиране, проучване, критично мислене, работа по проекти, екипна работа и игри. Особено внимание се обръща на методическите аспекти на активното учене според *Л.* Витанов, включващи опознаване, мотивация, визуализация, дигитализация и рефлексия. Включването на дигитални технологии и създаването на дидактически материали от учениците допълнително подкрепя активното учене и формирането на дигитални компетентности. Активното учене не само разширява знанията и уменията на учениците, но и ги подготвя за успешна кариера, подобрявайки комуникативните им умения и разбиране на социални и личностни ценности.

Ключови думи: активно учене, кариерно развитие, методи за активно учене, мотивация за учене, ролеви игри

СЕКЦИЯ „ЛИЧНОСТ, ПСИХИЧНО ФУНКЦИОНИРАНЕ И ЗДРАВЕ“

СТАБИЛНОСТ И ПРОМЯНА НА СТИЛА НА ПРИВЪРЗАНОСТ В ЗРЯЛОСТТА

Филипа Филипова Велкова

Софийски университет „Св. Климент Охридски”
Email filipavelkova@gmail.com

Резюме:

Въведение:

Теорията за привързаността допуска, че менталните модели за Аз-а и другите, развити през ранното детство, са относително стабилни във времето и обуславят до голяма степен чувствата, мислите и поведението в последващите близки взаимоотношения в зрялостта. Същевременно с това резултатите от скорошни проучвания предполагат за съществуването на пластичност на вътрешните работни модели. Голяма част от клиничния интерес по отношение на теорията на привързаността е свързан именно с допускането,че стилът на привързаност може да бъде променен в зрялостта. Целта на настоящия доклад е да адресира съществуващия в литературата дебат по отношение на стабилността на вътрешните работни модели при възрастни.

Методи:

Докладът първоначално се спира върху идеите на Джон Боулби, който предполага,че процесите, които оказват влияние върху стабилността и промяната на вътрешните работни модели, често са характеристики на една и съща система. В унисон с тази теоретична рамка са разгледани резултати от емпирични изследвания върху механизми, провокиращи стабилност и промяна на стила на привързаност при възрастни като интрапсихични процеси, загуба на близки, индуцирана от война травма,преход към родителство, междуличностни конфликти и подкрепа, психотерапия и др.

Дискусия:

В дискусията различията в становищата по отношение на промяната и стабилността на стила на привързаност се адресират посредством разглеждането на конструкта както през призмата на личностова черта,така и на състояние. С цел овладяване на някои от пропуските в съществуващата до момента литература се предлагат препоръки за бъдещи изследвания с мнофократни измервания на конструкта преди,по време и след възникването на конкретни събития и фактори в различни етапи на житейския цикъл.

Ключови думи: стил на привързаност, привързаност в зрялостта, вътрешни работни модели

ПСИХОДИНАМИЧНИ ТЕОРИИ ЗА СЪНЯ И СЪНУВАНЕТО: ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД И СЪВРЕМЕННА ОЦЕНКА

Криста Стоянова Пенева

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: krista.peneva@gmail.com

Резюме:

Психодинамичните теории за съня и сънуването представляват изучаване и изследване на вътрешните процеси и символи, които се проявяват по време на сън. Тези теории имат дълбоки корени в психоанализата, като се опитват да разберат значението на сънуването чрез анализ на несъзнавани желания и конфликти. Феноменът на сънуване представлява голям интерес за специалисти в областта на психологията, психотерапията и консултирането и до днес в съвременната научна и практическа психологическа работа. Историческият преглед показва, че психодинамичните теории за съня и сънуването са съществували от векове, променяйки се в различни културни и научни контексти. От работата на Зигмунд Фройд до по-съвременните концепции, тези теории еволюират и се адаптират към съвременните психологически тенденции и актуалния контекст. Зигмунд Фройд представя психоаналитичната теория, която акцентира върху символичното значение на съновиденията за разкриване на скрити желания и конфликти. Карл Густав Юнг разработва идеите си за колективното несъзнавано и архетипите, които формират основата на съновиденията. Докладът представя основни аспекти и на последващи специалисти и имена в сферата на психодинамичната психотерапия, разглеждащи съня и съновиденията – Алфред Адлер; Ерих Фром, Ерик Ериксън, Уилфред Бион, Калвин Хол и други.

Съвременната оценка на психодинамичните теории за съня и сънуването включва критичен преглед на техните предимства и недостатъци. От една страна, психодинамичната теория среща критика, като се смята, че в основата си подходът се основава на отделни клинични случаи и наблюдения и следователно не може да бъде систематично тестван чрез експериментални изследния. От друга страна, аспекти от тези теории са получили подкрепа и доказателства. Емпиричната валидизация изследва ефектът на терапията в контекста на съновиденията. Изследвания показват, че могат да настъпят промени като намаляване на интензивността на кошмарите и появя на по-адаптивни съновидения, други очертават връзката между сънища и психично здраве.

Ключови думи: сън, сънуване, съновидения, психодинамични теории, оценка, когнитивна психология, невронауки

ПРОЦЕС НА ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЕ - ЕТАПИ И МОДЕЛИ

Севгюл Османова Халилова

Военна академия „Георги С. Раковски“
Email: sevgyul.halilova.psychologist@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Процесът на вземане на решение се разглежда като метод за избор между различни алтернативи и е неизменна част от ежедневието. Вземането на решение се свързва с различни личностни характеристики на индивида. Актуалността на феномена „вземане на решение“ и почти непрекъснатото му прилагане в нашето ежедневие без оглед на мащаба и спецификите за вземане на решение, както и анализиране на развитието на изследванията за вземане на решение в различните етапи на съвременното общество, са водещи мотиви за доклада.

Методи:
Посредством теоретичен обзор, целта на доклада е да анализира процеса на вземане на решение, като се проследяват: развитието на понятието в психологията, чрез представяне на конкретни дефиниции; етапите и моделите на процеса на вземане на решение. Анализират се основните концепции от началото на двадесети век.

Дискусия:
Дискусията в доклада е свързана с анализирането на възможните избори между няколко модела и да се изведат съответните насоки за продължаване и разширяване на съществуващи изследвания, както и да се представи евентуална перспектива за нови изследвания.

Ключови думи: вземане на решение

ЛИЧНОСТНИТЕ РАЗЛИЧИЯ КАТО ПРЕДИКТОР ЗА КАЧЕСТВО НА ЖИВОТ И ПРЕЖИВЯВАНЕТО НА БЛАГОПОЛУЧИЕ

Людмила-Мария Николаева Зайкова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски"
Email: lm.zaykova@uni-plovdiv.bg

Резюме:

Въведение:
Качеството на живот представлява понятие от богата информация за живота и затова, как хората възприемат и оценяват този живот. Въз основа на биографични изследвания Бюлер доказва, че индивидуалните различия в съзнателното самоопределяне и поставяне на цели определят различни проявления на протичането на живота. Хората се пенсионират до 65-годишна възраст, независимо от техните способности. Привързаност към дадена роля и оттегляне от нея може да доведе до негативни преживявания и неспособност за справяне с тях. Целта на настоящото изследване е да се проследи качеството на живот и благополучието свързано с отпадането от трудовата заетост на хората. Очакванията са, че при наблюдаваната извадка от зрели индивиди полът и възрастта ще оказват влияние върху личностните различия и при двете групи извадки.

Методи:
Въпросници, отнасящи се до преживявания характерни за повечето хора: предпочитания и начин на действия. В настоящето изследване са участвали лица на възраст между 60 и 65 години разпределени по пол.

Резултати:
Установени са статистически значими различия между самоуважение, стресоустойчивост, самооценка, ригидност и при двете групи от извадки.

Дискусия:
Проблемите, причинени от пенсионирането влияят значително на двете групи извадки. Като най-важен показател остава взаимоотношението с приятели и групата, към която принадлежат възрастните. Приоритетен компонент за социално-икономическото развитие на България трябва да бъде по-ефективната политика за подобряването на условията на труд преди отпадане от трудова заетост и повишаването на качеството на живот след пенсионирането.

Ключови думи: самооценка, отпадане от трудова заетост, стресоустойчивост, ригидност, самоуважение

ВРЪЗКА МЕЖДУ НЕВРОЦЕПЦИЯ НА ПСИХИЧНА СИГУРНОСТ И МЕНТАЛИЗАЦИЯ ПРИ ПСИХОСОМАТИЧНИ ПРОЯВИ

Бойко Ценков Ценков

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: bttsenkov@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Изследванията в областта на психосоматиката отреждат важна роля на способността за афективна регулация, както и разпознаването и осмислянето на афективните състояния- собствените и тези на другите. Цел на доклада е да са представи ментализацията в разбиранията на теорията на Питър Фонаги и връзката и невроцепцията на Стивън Порджис. Невроцепцията е експериментална концепция, за психичното преживяване на сигурност, имаща психологически, физиологично и социални аспекти и съответно пряко влияние върху афективната регулация. Ментализацията, която адресира основно вътрешен капацитет, като обръща по-малко внимание на телесните състояния и факторите във външната среда, които спомагат за афективна регулация. Двете теории отбелязват значение на социалната комуникация, Порджис формулира идеята за социална ангажираност, която предполага усещане за психична сигурност и емоционален баланс.
Методи:
В рамките на доклада е направен несистематичен обзор на темата, който обръща внимание на изследванията на ментализацията в областта на психосоматиката, както и кратко предоставяне на невроцепцията и някой противоречия около нея. Основен акцент в системата за социална ангажираност, която показва връзка със сърдечната вариабилност и емоционалната регулация.
Дискусия:
Доклада отбелязва изследвания показващи ролята и значението на ментализацията в психосоматичните състояния, важен фокус е връзката между ментализация и невроцепция. Сходен обзор по темата за психосоматичните състояния през призмата на ментализацията и невроцепцията не е правен до колкото е известно на автора, както в българската, а по всяка вероятност и англоезичната наука търси връзка между двете концепции. Като основен фокус е изведена концепцията за социална ангажираност, която може да се свърже със способността за ментализация.

Ключови думи: психосоматика, невроцепция, ментализация, афективна регулация

СЪЩНОСТ И РОЛЯ НА ЖИЗНЕНАТА УСТОЙЧИВОСТ, КАТО ЛИЧНОСТНА ЧЕРТА И СЪСТОЯНИЕ ПРИ ОНКОБОЛНИ: ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВАНИЯ

Силвия Славчева Иванова

Институт за изследване на населението и човека – БАН
Email: silvyd@abv.bg

Резюме:

Въведение:
Жизнената устойчивост (resilience) разкрива невероятната способност на човек да възстанови физическото и психическото си благополучие след сблъсък с травмиращи събития с помоща на умения за позитивна адаптация в контекста на негативно преживяване. В научната литература конструктът се разглежда, като личностна черта и като състояние или непрекъснат динамичен процес, който може да варира спрямо средата.
Целта на доклда е да се представи обзор на литературата, посветена на жизнената устойчивост, като личностна характеристика и динамичен процес при специфична уязвима група - пациенти с онкологични заболявания, с оглед очертаване на нейната същност, взаимовръзки с други психологически конструкти, както и на ролята й за справяне с травмиращите ефекти на болестта.
Методи:
Осъществен е обзор на научната литература, включително теоретични концепции за жизнената устойчивост и емпирични изследвания на полезността й при пациенти с онкозаболявания.
Дискусия:
Някои изследователи се концентрират върху изясняването на факторите и личностните характеристики, свързани с жизнената устойчивост, докато други разглеждат конструкта като непрекъснат, динамичен процес на придобиване на устойчивост.
В изследване за когнитивната адаптация към застрашаващи събития Тейлър проучва пациенти с онкозаболяване. Твърди се, че когато човек преминава през лични трагедии, той отговаря с когнитивно адаптивни усилия, които му позволяват да се върне или надхвърли предишното си ниво на функциониране. Анализът на резултатите от повечето емпирични данни сочат, че онкоболните преминават по свой начин през три етапа: търсене на смисъл в преживяното, опит за контрол над събитието и възстановяване на самочувствието.

Ключови думи: жизнена устойчивост, резилиънс, травмиращи събития, онкоболни

СЕКЦИЯ „ИНДИВИДЪТ И ОБЩЕСТВОТО“

ИДЕНТИЧНОСТ: ИНДИВИД И ДЪРЖАВА

Десислава Орлинова Димитрова

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
Email: desyslava_dimitrova@abv.bg

Резюме:

Въведение:

Постепенното опростяване и дуалистичното възприемане на човешкото съществуване и развитие характеризира и модерната, и постмодерната епохи. Тази изградена представа за човешката идентичност разделя индивида на две противоположни крайности – автономната личност, от една страна, и безличният елемент от държавната машина, от друга. По този начин идентичността бива разцепена на две, създавайки невъзможна човешка ситуация - индивидуалистите гледат враждебно на всички социални връзки, които се възприемат като ограничения на свободата, докато колективистите мечтаят за силна държава и смятат индивидуализма за неразличим от най-обикновен егоистичен импулс.

Методи:

Според Франсис Фукуяма проблемът за идентичността представлява централен фактор, определящ процесите в днешната световна политика, създаващ опасна социална поляризация. Настоящият доклад разглежда дихотомията индивидуална/колективна идентичност, противопоставяйки я на идеята за йерархично структуриране по отношение на изграждане на идентичността. Основната задача е да изследва противопоставянето между индивида и държавата и да се представи възможно най-кохерентна визия за човешката идентичност във всичките ѝ измерения.

Дискусия:

Структурата на идентичността е йерархична, съставена от подчинени едно на друго нива, всяко със свое съществуване, несводимо до едно цяло, но обединено в общи внимание, посока, цели. Идентичността не може да бъде просто въпрос само на отделния човек, или пък единствено на неговите права или отговорности спрямо държавата, също както психичното здраве се постига, когато всички нива на йерархията функционират оптимално, едно спрямо друго, а не само когато когнитивните, емоционалните и мотивационните елементи са добре организирани в психиката на конкретната личност.

Ключови думи: автономност, идентичност, индивидуализъм, колективизъм, държава, социум

ЗНАЧЕНИЕТО НА ЛИНГВИСТИЧНИТЕ И РЕТОРИЧЕСКИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ ЗА РАЗБИРАНЕТО И СЪЗДАВАНЕТО НА СОЦИАЛНИЯ СВЯТ

Лука Леони

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: lucaleoni2009@gmail.com

Резюме:

Целта на статията е да се подчертае практическото значение на лингвистиката като социална наука и на реториката като специфична област на изследване, като се посочи, че те не само представляват безценен начин за разбиране на света, но и чрез научното писане допринасят за създаването на социалния свят. Тази цел ще се опитаме да постигнем, опирайки се на изследванията на Бахтин за диалогичната природа на обществото и социалните действия, на изследванията на Холидей за критическия анализ на дискурса (КДА) като инструмент на реторическото изследване за откриване на света и на изследването на Блеклидж за използването на КДА за разбиране на властта в нашето общество. Основната идея е, че реториката като изследване на дискурсивните стратегии, използвани в социалната среда, е от основно значение за разбирането на социалния свят.

В този документ се предлага идеята, че езикът е генеративен инструмент на света. В тази статия се предлага и идеята, че изследователите участват в социалното създаване на света благодарение на научното писане - инструмент за изследване на реалността, който не е лишен от реторика. Изследователите трябва да са наясно с влиянието, което изследователският избор оказва върху действителността, и че социалните науки наистина променят света.

Ключови думи: реторика, критически анализ на дискурса, лингвистика

ПРОПАГАНДА И ДОВЕРИЕ – СОЦИАЛНОПСИХОЛОГИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД НА МЕХАНИЗМИТЕ, НАСОЧВАЩИ ОБЩЕСТВЕНОТО МНЕНИЕ

Пламен Илиянов Петков

Институт за изследване на населението и човека – БАН
Email: plamen.petkov85@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Пропагандата се разглежда като осезаем израз на идеологията в комуникацията - нейната основна цел е да налага идеологически цели, да управлява мнението и да консолидира лоялността. В същността си, пропагандата и пропагандният процес са следствие на психологичните процеси , които са характерни за всеки индивид в развитието му във връзка със социалният свят, в който съществува. Поради тази причина, тя включва в себе си управление на колективни нагласи чрез манипулиране на значими символи за човека. За да осъществи основната си цел, обществото трябва да се доверява на пропагандата и съобщението, което носи със себе си. Настоящият доклад има за цел да очертае как междуличностното доверие спомага разпространението на пропаганда в обществото.

Методи:
В него се прави обзор на литературата върху пропагандата, включващ класически изследователи като Едуард Бернайс, Жак Елюл, Леонард Дууб и Едуард Робинсън, които разкриват механизмите, чрез които се осъществява пропагандата на индивидуално и групово ниво. От друга страна, междуличностното доверие, което е в основата на обществените отношения, е разгледано като основен механизъм за осъществяване на връзка между пропагандиста и човекът, върху когото той трябва да повлияе. Класическа теория, която обяснява това взаимодействие е теорията за социалния капитал.

Дискусия:
Направеният преглед на литературата очертава важната роля на междуличностното доверие, което то има за приемането на пропагандното съобщение и промяната на нагласите на хората, подложени на пропаганда. Влиянието, подкрепено от доверието, е пропорционално на степента на съответствие между характеристиките на съобщението (социално съдържание, предписващо съдържание, описателно съдържание, рамкиране) и характеристиките на получателите (групова идентичност, нагласи, знания, когнитивен профил).

Ключови думи: пропаганда, междуличностно доверие, психологически механизми, идентичност, нагласи, съобщение

УТОПИЯ И ДИСТОПИЯ НА ИДЕАЛНИЯ ГРАД

Иво Георгиев Пешунов

Югозападен университет "Неофит Рилски"
Email: ivo_peshunov@abv.bg

Резюме:

Концепцията за идеалния град има дълга история, която оставя значително културно, художествено, социално, архитектурно и литературно наследство. Стремежът към утопичното е незаменима и важна част от живота и развитието на обществото и самата цивилизация. Утопията на **Идеалният град от Античността до Модерността** е изключително динамична и разнообразна категория, но остава фокусирана върху идеята за град с човешки мащаб.

Преломен момент в развитието на утопията за идеалния град идва с Модерността. Науката и технологиите са инструмент за реализиране на **Съвременният идеален град** но тази възможност крие съществен риск да трансформира градската утопия в дистопия. Новите възможности идват с нови рискове и ограничения. Появяват се нови градски наративи, които окупират пространството на града и представата за неговият идеален дизайн. Настоящият доклад може да постави акцент само върху някои от неизчерпаемите проекти за изграждане на нови идеални (устойчиви) градове (Масдар, Чонгминг, Градът-гора, Градът-лияния) и се опитва да анализира основните опасности, който съвременната градска утопия поставя.

Идеалният град на бъдещето има смисъл и стойност единствено като колективен израз на човешкия неизменен стремеж за красота и идилия, която има посока, но няма крайна обективирана цел. Обръщането към миналото и неговото наследство е своеобразна утопия, която не се изчерпва само с носталгия. То е и начин за конструиране на бъдещето и новите стари градове в които искаме да живеем.

Ключови думи: идеален град, утопия, дистопия, ентопия, ретротопия, минало

РОЛЯТА НА ВОЙНАТА И СВЪРЗАНАТА С НЕЯ АРМИЯ ЗА ФОРМИРАНЕ НА ФЕНОМЕНА „НАЦИЯ“

Юлиан Василев Харалампиев

Институт за изследване на населението и човека – БАН
Email: julianharalampiev23@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Нацията като социално образувание се разглежда като резултат на модерната епоха, след създаването на Първата френска република от 1789 г. Андерсън и Гелнер я разглеждат като продукт на новото капиталистическо производство и създаване на едно хомогенизирано, изповядващо едни и същи ценности, вярвания, говорим и писмен език общество, което се характеризира с висока социална идентичност. В доклада ще се направи опит да се даде отговор на въпроса каква е ролята на войната и армията за обединяване на обществото и консолидирането му, с цел постигане на кохезия и обща идентичност.

Методи:
Докладът представлява несистематичен преглед на изследвания и литература по въпроса за ролята на войната и армията при формиране на нацията. Разгледани са идеите на изследователи като Бенедикт Андерсън и Ърнест Гелнер, резултати от изследвания на Костерман и Фешбах, включително на Зографова относно българска популация, като изследователи на нацията и национализма. Представени са виждането на Даниел Конверси, Джон Хътчинсън, Майкъл Ман и други за влиянието на войната върху формиране на нацията, причини за съществуване и механизми на въздействие.

Дискусия:
Изграждане на принципите на обществените отношения се постига чрез навлизане на новите капиталистически отношения, но моделът на стандартизирани отношения недвусмислено е постигнат в масовата, наборна армия, обединяваща различните социални слоеве на обществото, което води до висока степен на идентичност и източник за създаване на нация и национална държава.

Ключови думи: война, нация, национализъм, армия

ПРИДОБИВАНЕ НА БЪЛГАРСКО ГРАЖДАНСТВО ОТ ГРАЖДАНИ НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЯ – ПРЕГЛЕД НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО И РАЗВИТИЕ НА ПРОЦЕСА

Никола Николаев Ганев

Институт за изследване на населението и човека – БАН
Email: nikola.n.ganev@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Миграционните процеси на граждани на Северна Македония в България и съответно към ЕС са значителни през последните години. София има изградена политика за улесняване на тяхната интеграция, но с липсващ акцент върху необходимостта от изясняване на личните мотиви за вземането на решение за кандидатстване за българско гражданство. Това налага нуждата от по-добро разбиране на сложността на материята и по-задълбочен анализ. Настоящата статия има за цел да проучи, опише и оцени какви са различните етапи на получаване на гражданство.

Методи:
В доклада е направен несистематичен обзор на литературата. Източниците на информация са главно законови актове и нормативни уредби, някои от които публикувани от установяването на дипломатически отношения между България и Северна Македония. Целта на доклада е чрез обзора да проследи и анализира в дълбочина процедурите по придобиване на българско гражданство. На базата на този преглед ще бъде направено обобщение за основните причини за кандидатстване на гражданите на Северна Македония, както и преминаването им през различните етапи на процеса.

Дискусия:
Най-новите и важни аспекти при направения преглед на литературата са посочени в доклада чрез изследване на настоящия модел на получаване на българско гражданство. Индивидите са изложени на многобройни фактори през всички етапи на трудовата миграция, като наред с това се отчитат и личните им качества, предоставената социална подкрепа, културните им особености, участието им в значими дейности и владеенето на езика на приемащата страна. Дискусията е свързана с анализа дали македонският мигрант в България има устойчив профил, а също и с извеждането на съответните насоки за улесняване и/или опростяване на съществуващата нормативна база.

Ключови думи: българско гражданство, граждани на Северна Македония

РИСКОВИ ФАКТОРИ ЗА ПСИХИЧНОТО ЗДРАВЕ ПРИ БЕЖАНЦИТЕ

Дениза Светославова Георгиева

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: denizageorgieva@yahoo.com

Резюме:

Въведение:
Нарастващият брой хуманитарни кризи и бежанци по света налагат нуждата от по-добро разбиране на сложността на техните преживявания и по-ефективна подкрепа на техните нужди, през различните етапи на принудителна миграция. За тази цел, настоящата статия ще проучи, кои са основните рискови фактори, с които се сблъскват бежанците и какви са техните последици за психичното им здраве.

Методи:
Наративният обзор на литературата за психичното здраве сред бежанци използва базата данни Google Scholar, PsychINFO и PubMed. Термините за търсене включват: "refugees' mental health" и "risk factors for refugee mental health". Резултатите от търсенето включиха 254 статии. За да стесни търсенето, авторът избра две области на обхват – психология и психиатрия, с времеви диапазон на изследванията - от 2000-та година до днес, като изключи статии с деца и имигранти като участници, както и концептуални и теоретични статии. Проучвания, които не разграничават ясно групите бежанци от други възможни изследователски групи, като други етнически малцинства също бяха изключени. Крайният подбор определи 24 статии, които отговарят на критериите за включване.

Дискусия:
За да постигне по-добро и задълбочено разбиране на рисковете и предизивикателствата пред, които са изправени бежанците, авторът направи кратък наративен преглед на научната литература за психичното здраве на бежанците. Литературният синтез представя многобройните рискови фактори, по време на различните етапи на миграция, на нивото на индивида, в семейството и близкото обкръжение, както и в по-широк социално-културен план.

Ключови думи: бежанци, психично здраве, рискове

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПРИЗВАНИЕТО В ЛЕКАРСКАТА ПРОФЕСИЯ ДНЕС: СОЦИОЛОГИЧЕСКИ ПЕРСПЕКТИВИ

Михаела Георгиева Монова

Софийски университет „Св. Климент Охридски”
Email: mihaela.monowa@outlook.com

Резюме:

Въведение:
Лекарската професия все по-рядко е обект на проучване в социология на професиите в страната, а в наличните изследвания не се разглежда призванието. Причина за това вероятно са непрестанно нарастващите технологизация и медикализация, които разклащат монопола на лекаря над самата дейност и се повдига въпросът възможно ли е днес изобщо да говорим за призвание в лекарската професия. Ето защо цел на доклада е да се направи критичен анализ на подходите за разбиране на лекарската професия, през призмата на призванието и да се изведе концептуална рамка за неговото изследване в наши дни.

Методи:
В доклада се реконструира професията, нейното всекидневие и се картографират останалите агенти (трети страни), които (съ)участват във всекидневната работа на лекаря. За целта се прави преглед на литература като се мобилизира схващането на А. Абът (Abbott, 2005) за професионална автономия, която адресира едновременно когнитивни, организационни и релационни аспекти на работата. Разглежда се и отварянето на професията към обществото и икономиката, чрез идеята на П. Конрад (Conrad, 2007) за медикализацията на „профанния свят“, (който формално не е част от професията, но я повлиява). Всички тези взаимоотношения са разгледани в рамките на три екологии, които едновременно съществуват, влияят си и оформят лекарското призвание: политическа, на профанни свят и на професията.

Дискусия:
Анализът показва, че призванието се конструира на границата между тези екологии. В този смисъл актьорите, местата и взаимовръзките между екологиите и тяхното преплитане прави така, че призванието да е процес, а не състояние, да бъде изменчиво в различен контекст, но също така да бъде свързвано с различни аспекти от лекарските практики.

Ключови думи: лекарска професия, свързани екологии, автономия, медикализация, призвание

САМООЦЕНКА НА ЗДРАВНОТО СЪСТОЯНИЕ НА УЧИТЕЛИ

Ирена Димчева Стоилова

Медицински университет – София
Email: 118840@students.mu-sofia.bg

Резюме:

Въведение:
Здравето на учителите играе важна роля за постигане на ефективна образователна система. Учителската професия е свързана с излагане на множество рискови фактори на работният процес, като най-преобладаващият е психосоциалният микроклимат.
Целта е да се валидира използвания въпросник и да се сравни субективната оценка на учителите по време на дистанционно и присъствено обучение.

Методи:
Проведено е Пилотно проучване сред 146 учители, преподаващи в системата на Средното образование в Република България чрез попълнени онлайн анкетни карти от шест региона на България (Североизточен; Северен централен; Северозападен; Югоизточен; Южен централен; Югозападен) за периода от 20 Декември 2023 г. до 10 Януари 2024 г. За самооценката на здравното състояние на учителите е използвана анкетна карта, състояща се от четири части: Паспортна част – 8 въпроса; Самооценка на здравословното състояние – 18 въпроса; Въпроси свързани с COVID-19 – 7; Хронични заболявания – 7 въпроса. Въпросите се отнасят за периода на дистанционно обучение (2020-2021г.) и за присъственото преподаване (2022-2023г.).
Статистически методи използвани за проучването са Алфа на Кронбах; Описателна статистика: Абсолютна и Относителна честота; Средна аритметична ± Стандартно отклонение и 95% Доверителен Интервал; Коефициент Z (тест на Уилкоксън) за сравнение между изследваните категории. За статистическите анализи е използван статистически пакет SPSS v.20.

Резултати:
Високите нива на стрес и психическото натоварване са най-често срещаният проблем сред учителите. Хроничните заболявания като хипертония (35.2%) и Хипотония (32.6%) са най-разпространените заболявания сред преподавателите следвани от болести на ОДА (37.6%) и Мигрената/хронично главоболие (29.2%). Необходимо е да се вземат адекватни мерки по отношение на психичното и физическо здраве на заетите лица в икономическа дейност Образование.

Ключови думи: здраве на учителите, рискови фактори, професионален стрес

НАГЛАСИ И КОМПЕТЕНЦИИ НА АВТЕНТИЧНИЯ ЛИДЕР. РАЗРАБОТВАНЕ НА МОДЕЛ ЗА ОЦЕНКА И РАЗВИТИЕ

Милена Петрова Хадживанова

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: milena.hadzhiivanova@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Автентичното лидерство е ключов аспект в контекста на модерното управление и организационната психология. Това е концепция, която се развива през последните десетилетия и привлича сериозно внимание в областта на управлението и психологията. Съгласно Басс и Аволио (1994), автентичните лидери се характеризират с високо ниво на самосъзнание, емоционална интелигентност и способност да въздействат върху другите чрез своя пример и морален авторитет.
Целта на този доклад е да разгледа нагласите и компетенциите, които са типични за автентичните лидери в съвременната бизнес реалност

Методи:
Докладът е базиран на преглед на литературата, включващ както теоретични концепции, така и емпирични изследвания.
Използвани са следните методи:

- Анализ на научни статии и книги по темата за автентичното лидерство.
- Поиск на информация в електронни бази данни като Google Scholar, Scopus и Web of Science.
- Критическа оценка на намерените източници.

Дискусия:
Нагласи и компетенции на автентичните лидери в съвременната бизнес реалност:

- Нагласа за непрекъснато усъвършенстване (growth mindset)
- Устойчивост (resilience)
- Вътрешна мотивация (intrinsic motivation)

Изброените нагласи и компетенции са само част от профила на автентичният лидер в съвременната бизнес среда. Освен задълбочен обзор на литературата, свързана с темата за автентичното лидерство, настоящата разработка цели и някои практически приложения. Моделът за оценка може да се използва от организациите както за подбор, така и за разработване на програми за изграждане и развитие на автентични лидери.

Ключови думи: автентично лидерство, доверие, нагласи, компетенции, ангажираност

ЕФЕКТИВНОСТ НА ОБУЧЕНИЕТО И СОЦИАЛИЗАЦИЯ НА СЛУЖИТЕЛИТЕ В КОРПОРАТИВНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ

Ани Георгиева Тодорова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Email: ani_todorova@hotmail.com

Резюме:

Въведение:

Целта на настоящия доклад е да представи по емпиричен път взаимовръзката между първоначалното обучение на служителите и тяхната социализация в корпоративна среда.

Една от целите, които обикновено първоначалното обучение при новоназначените служители поддържа е успешната адаптация на новоназначението и повишаване на организационната социализация**.**

Методи:

В емпиричното изследване са използвани два въпросника. Изследва се ефектът на взаимодействие на първоначалното обучение и нивата на социализация, като за целта на изследването са формирани три хипотези.

Н3 - *Съществува връзка между първоначалното провеждане на обучения и социализацията на служителите в компанията*

Н4 - *Системното повтарящо се обучение влияе положително върху социалните умения и ангажираността на служителите в компанията*

Всяка една от хипотезите е доказана или отхвърлена чрез статистическото изследване.

Резултати:

Според проведеният регресионен анализ се констатират следните резултати:

Факторите, които оказват влияние върху социализацията са-колективно обучение, фиксиран график, познание за цикъла на обучение, повтарящо се обучение.

Дискусия:

Цялостно се установи, че социализацията и първоначалното обучение са свързани в тази компания и това, което се случва на новоназначените служители в първите дни на тяхното назначаване в особено важно за това да се „загнездят“ в компанията и да останат по-дълго в нея. Правилно организираното и пълноценно първоначално обучение се вижда и оценява от служителите и прави много по спокойни да се адаптират лесно и да търсят комуникация с други колеги.

Ключови думи: социализация, обучение, корпоративна среда, адаптация

ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ, МЕТОДИ ЗА ОРГАНИЗАЦИОННО УЧЕНЕ И ИНОВАТИВНО ПОВЕДЕНИЕ НА СЛУЖИТЕЛИТЕ

Добрин Генов Добрев

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: dobrin.dobrev@phls.uni-sofia.bg

Резюме:

Въведение:
Цел на тази статия е да представи мултидисциплинарен подход при анализа на взаимовръзката между дигитална трансформация, организационното учене и иновативното поведение на служителите в съвременните организации. Чрез обзор на теоретични и емпирични изследвания, статията обръща внимание на взаимодействието между тези ключови конструкти и тяхното влияние върху организационното развитие и производителността на организацията. Въвеждането на иновативни технологии и процеси, както и развитието на умения и компетентности на служителите, са ключови аспекти за успешната трансформация и развитие на организациите.

Методи:
За анализа на взаимовръзката между обсъдените конструкти се използва несистематичен обзор на литературата. Този метод позволява изследването на различни теоретични и емпирични изследвания, представящи перспективи от различни академични дисциплини, които допринасят за разбирането на обсъжданите въпроси.

Дискусия:
Обсъждат се най-важните аспекти на обзора на литературата, включително нови тенденции и противоречия в съществуващите изследвания в областта на организационно учене и иновативно поведение на служителите в условията на дигитална трансформация и ИИ. Предлагат се насоки за бъдещи изследвания, с цел допълнително изследване на неизследвани аспекти и утвърждаване на съществуващите теории в областта. Статията представя преглед и обобщение на актуални теории и практики, които имат реално приложение и значимост за развитието на съвременните организации.

Ключови думи: дигитална трансформация, изкуствен интелект (ИИ), организационно учене, иновации, иновативно поведение

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРИ ФИНАНСИРАНЕТО НА ЧАСТНИТЕ БОЛНИЦИ С МУЛТИНАЦИОНАЛНО УЧАСТИЕ В БЪЛГАРИЯ

Димитър Бойков Марков

Медицински университет – София
Email: haralampi@icloud.com

Резюме:

Традиционно болницата е на върха на пирамидата от здравни дейности, а болничната дейност е най-голям консуматор на финансови средства.

В България, по данни на НСИ към 31.12.2022 г. има 319 лечебни заведения за болнична помощ, от които 116 са частни. Те имат около 35 на сто пазарен дял, изчислен на базата на извършени, отчетени и платени дейности от НЗОК. Също така, над 28% от болничните легла в страната ни са в частни болници и през последните години са с нарастваща тенденция.

В развиващият се глобален свят, където всяка държава се стреми да развива политики за благоприятни условия за привличане на външни инвестиции, в съчетание с високо квалифициран персонал за постигане целите на бизнеса, в който инвестират - сектора на здравеопазване и лечебните заведения винаги са били привлекателни за инвеститори.

Целта е да се проучи, анализира и сравни климата в сферата на здравеопазването, начина на финансиране на лечебните заведения и в частност лечебните заведения с участие на външен капитал /инвеститор.

Ключови думи: частни лечебни заведения, начини на финансиране, инвестиции в здравеопазването

РЕАЛИЗИРАНЕТО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СТЪЛБ НА СОЦИАЛНИТЕ ПРАВА И НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ НА БЪЛГАРИЯ

Павел Динчев Христов

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
Email: 4ardakliisky.ivailo@gmail.com

Резюме:

Въведение:

Докладът е написан на основата на решенията на ЕСза трите цели, определящи амбициите за 2030 година.

Как може да бъде създадена конкурентноспособна и устойчива Европа, в която се създават възможности чрез иновации? Отговорът е само един – ако се използва социално ангажираната наука. През следващите години трябва да бъде въведен Индекс за социалното ангажиране на науката – ИСАН, за да бъде постигнат и осъществен реален трансфер на знанието в икономиката.

Преглед на литературата:

Като цяло в настоящия момент Европейският стълб на социалните права се оказва, че не е свързан с проблемите на националната сигурност на България. В сборника на ВТУ „Социални изследвания „от 2021 година този проблем не е поставен.

От друга страна, в Националната научна програма „Сигурност и отбрана” за връзката между иновациите в социалната сфера и националната сигурност на България също не се споменава.

Дискусия:

В България, поставените задачи от Европейския Съюз могат да бъдат решени по следния начин:

1. Промени в националното ни законодателство в синхрон със законодателството на ЕС.
2. Финансиране на научни програми за подготовка на кадри, съответстващи на новите изисквания на европейския пазар на труда.
3. Преподготовка на кадрите, ангажирани в системата на националната сигурност и издигане на нивото на тяхната компетентност
4. Пълно спазване на социалните права на участниците в образователния процес.
5. Съгласуване на програмите на ВУЗ и професионалните учебни заведения в съответствие с решенията на ЕС.
6. Разработване на конкретни планове за осъществяването на иновациите в социалните науки и националната сигурност.
7. Подготовка на висококвалифицирани кадри, способни да осъществят преминаването към цифровизация в сферата на националната сигурност, като бъдат отчитана социалната им закрила.

Ключови думи: Европейски стълб, социални права, национална сигурност, национално законодателство, Индекс за социално ангажиране – ИСАН, сигурност и отбрана

СЕКЦИЯ „ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ: ПОЛЗИ И РИСКОВЕ“

ОБЩНОСТИТЕ НА ХОРА С УВРЕЖДАНИЯ В ПРОЦЕСА ПО ДЕФИНИРАНЕ НА ЕТИЧНИЯ АСПЕКТ НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ

Валерия Петрова Атанасова

Софийски университет „Св. Климент Охридски”
Email: v.atanasova@phls.uni-sofia.bg

Резюме:

Въведение:
През 2024 г. Европейският парламент одобри Законодателния акт за Изкуствен интелект на ЕС. С разрастването на обхвата от дейности, ежедневно извършвани с помощта на ИИ, възникват все повече въпроси от етични аспекти. Парламентът дефинира четири нива на риск при използването на модерната технология, които следва да подлежат на регулация. Едни от най-активните участници в публичния дебат по въпроса, но и най-уязвими пред неговото развитие, са представителите на общности и организации за хора с увреждания. С дигитализацията се предвиждаха нови възможности за автономност на човека, но с тях се откриха рискове от задълбочаването на взаимозависимости, цифровото разделение, изолацията и дискриминацията на хората в неравностойно положение.
Целта на доклада е да се открояят текущи предизвикателства от морално-етично естество и потенциалът пред бъдещето на Изкуствения интелект.
Методи:
Анализиран е процесът по публичното обсъждане за разработване на софтуери, работещи чрез машинно учене и големи езикови модели, по-често наричани: „Изкуствен интелект“. Направен е обзор на съществуващата литература от изследвания, доклади, нормативни актове на ЕС и становища на пряко заинтересовани страни по актуалността на проблема.
Дискусия:
Основен въпрос пред ИИ е доколко и по какъв начин гарантира защитата на основните човешки права. ИИ може да бъде ползван за идентифициране и удовлетворяване на нуждите на разнообразни групи от хора в неравностойно положение, в т.ч. хората с увреждания, но също и да създаде дискриминационни практики, ако липсва надеждна регулация.

Ключови думи: хора с увреждания, риск, изкуствен интелект, етика на ИИ, общности, човешки права

ТЕНДЕНЦИЯ НА НАРАСТВАЩАТА ТРЕВОЖНОСТ И ДЕПРЕСИЯ В РАЗВИВАЩИЯ СЕ ДИГИТАЛЕН СВЯТ

Цветелина Емилова Шопниколова
проф. Александрина Цекомирова Воденичарова, дм
проф. Антония Йорданова Янакиева, дм

Медицински университет – София
Email: ts.docmusf@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Степента на разпространение на депресия и тревожност нараства в световен мащаб, особено след последните две десетилетия на силно влияние от Интернет и бързото дигитализиране на света. Усилия, положени за подобряване на психичното здраве на индивида, наблягат на личните терапии или предоставянето на дистанционни здравни интервенции чрез цифровизирани платформи. Целта на статията е въз основа на обзор от информация на различни автори, да се докаже степента на влияние на дигиталния свят върху нивата на тревожност и депресия у съвременния човек.

Методи:
В настоящото литературно проучване авторите са използвали данни, извлечени от обществено достъпни библиотеки, за да изследват въздействието на дигиталната революция върху депресията и тревожността на съвременния човек, като прегледат исторически разединените произведения на литературата за тревожност, депресия и дигитализация. Данните от литературния анализ са от четири езика, включително немски, британски английски, руски и български.

Дискусия:
Тенденцията подчертава ефекта на дигитализацията върху депресията и тревожността. Резултатите от обзора допринасят за разбирането на въздействието на промените в обществото върху психическото благополучие на индивидите. Въпреки че хората могат да се възползват от цифровите здравни интервенции, увеличаването на цифровизацията може да влоши психическото им благополучие. Заради това са необходими много изследвания върху връзката дигитална зависимост-депресия в различни възрастови групи. Настоящият анализ показа, че тази линия на изследване е специално фокусирана върху пристрастяването към интернет, игрите и социалните медии, и почти липсват доказателства по отношение на други видове дигитална зависимост. По същия начин връзката пристрастяване към мобилни устройства-депресия може би е предизвикала по-малък изследователски интерес, така че бъдещите изследвания ще допринесат в това отношение.

Ключови думи: тревожност, депресия, дигитален свят, развиващ се

ПРОУЧВАНЕ НА МНЕНИЕТО НА МАЙКИ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ДИГИТАЛЕН МОДЕЛ ЗА РОДИТЕЛСКА ПОДКРЕПА

Елена Ангелова Бачева

Софийски университет „Св. Климент Охридски"
Email: elena.bacheva@namama.bg

Резюме:

Въведение:
Родителската подкрепа се отнася до ресурсите и компетенциите за отглеждане на деца, но у нас не е обект на политики и е предимно неформална. Дигиталните инструменти будят нарастващ научен интерес на запад заради положителното им въздействие върху родителските компетентности. Решенията на български са малко, научни изследвания не бяха открити. Създаден е експериментален модел „Дневникът на мама и татко – електронен дневник", подпомагащ грижите и проследяването на детското здраве и развитие. Целта на предварителното изследване е да се верифицира дизайна му като се проучи мнението на ползвателите относно съдържание, функционалности и ползи.

Методи:
Създаден е авторски въпросник с отворени и затворени въпроси, попълнен от 121 майки и са проведени 12 неструктурирани интервюта с ползватели на електронния дневник. Извадката се състои от българо-говорящи майки с деца от 0 до 1 г.

Резултати:
Резултатите от пилотното проучване показаха, че по-голяма част от анкетираните оценяват много високо модела, като най-голям интерес има към темите растеж (66%), хранене (56%), умения (51%) и режим на бебето (41,6%). Предварителна доказателствена стойност за ползите от експерименталния модел имат и резултатите от допълваща анкета, в която 87% от респондентите споделят, че електронният дневник им помага да полагат правилните грижи за здравето и развитието на детето, а 71% от тях, че ги прави по-спокойни и уверени родители.

Дискусия:
Дигиталните решения имат потенциала да играят важна роля в подкрепата за българските родители посредством знания и инструменти, базирани на научно-доказаните родителски практики и стратегии и да подпомогнат колаборацията между родители и специалисти.

Ключови думи: родителска подкрепа, приложения за родителство, дигитални технологии

КАЧЕСТВО И БЕЗОПАСНОСТ НА АКУШЕРСКИТЕ ГРИЖИ В УСЛОВИЯТА НА ЕЛЕКТРОННО АДМИНИСТРИРАНЕ НА ДАННИТЕ

Светлана Йоргова Радева

Медицински университет – Варна
Email: sv.radeva@abv.bg

Резюме:

Въведение:
В България стартира Национална здравна информационна система, която постави началото на е-здравеопазване. Процеса обхвана всички участници и основни потоци информация в сектора:

- Електронен преглед (амбулаторен преглед);
- Електронен здравен запис (пациентско досие);
- Електронни рецепти (е-рецепти);
- Електронни направления (е-направления).

Настоящата разработка има за цел да проучи мнението на работещите специалисти за новата организация на работа с електронната база данни при осъществяване на дейнос-тите по прием, лечение и диагностика в специализираните акушеро-гинекологични структури.

Методи:
Анкетирани са 106 медицински специалисти, пряко заети с дейностите по болничните отделения на Акушеро-гинекологична болница Варна, за периода януари - март 2023г. Данните са обработени и представени графични.

Резултати:
Над половината от анкетираните (53,13% от медиците и 51,35% от здравните специалисти имат затруднения при работа с база данни. Над 60% смятат, че процеса на работа се улеснява с въведените изменения по отношение на работата с електронно до-сие, спрямо хартиените носители. Утежняващи фактори за работните процеси са честа-та промяна на изискванията в нормативната уредба и липсата на ясни регламенти за съдържание и реквизити на електронното досие.

Дискусия:
Резултатите се очаква да изведат потенциалните различия в зависимост от пола и характеристиките на епипите по отношение на стратегиите за справяне със стресовите ситуации на работното място, тяхното въздействие върху личния живот, подържането на позитивна перспектива за бъдещо развитие и др.
В заключение, с бързото развитие на електронните форми на комуникация и информа-ционните технологии се променят и реорганизират дейностите по оказване на грижите в болничните отделения. Непрекъснатото обучение и ежедневна адаптация към проме-ните са в основата на успешните икономически, административни, здравни дейности, които подпомагат процесите на диагностика, лечение в болничните структури. Спестя-ват време, ресурс, осигуряват безопасността на пациента и подобряват качеството на обслужване, при осигуряване на електронни периферни източници.

Ключови думи: безопасност, акушерски грижи, качество, електронно досие, болнична информационна система

НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ И ЕЗИКОВОТО И РЕЧЕВО РАЗВИТИЕ НА ДЕЦАТА

Боряна Цанкова Мургина

Нов български университет
Email: toofan@abv.bg

Резюме:

Новите технологии могат да бъдат част от здравословното детство, стига да не се злоупотребява с тази привилегия.
Децата се забавляват, информират и радват, но технологиите могат да влияят и по твърде нежелани начини.
Дългото време прекарано пред телевизора, таблета или телефона държи децата важни дейности, като четене, игри на открито, семейно взаимодействие и социално развитие. От друга страна героите зад екрана често са преувеличени стереотипи, които могат да изкривят очакванията на децата към хората в ежедневието.
Прекомерното застояване пред екраните на тези устройства без родителски контрол довежда до редица абнормални поведенчески, социални и психоматични реакции при децата.
Считаме, че не е необходимо тотално спиране и забрана на тези забавни и обичани от децата неща. Да отнемете от едно дете любимата играчка или любимо занимание не е най- добрия подход. Според нас трябва да се лимитират часовете за гледане, да се позволяват само подходящи за възрастта филмчета и най-вече да се опитаме да направим съвместно, заедно с детето наблюдение и коментар на видяното.

Ключови думи: екранно време, електронни устройства, езиково и речево развитие на децата

КОМУНИКАЦИЯ И ОБЩНОСТНА ДИНАМИКА В СПОДЕЛЕНИТЕ ПУБЛИЧНИ ПРОСТРАНСТВА В СОЦИАЛНИТЕ МЕДИИ

Антония Каменова Павлова

Институт по философия и социология - БАН
Email: antonia.pavlova@gmail.com

Резюме:

Онлайн комуникацията е основният движещ механизъм на общностното усещане (или липсата на такова) във виртуалните групи в социалните медии. Тъй като те са почти изцяло лишени от друг вид интеракция (съществуват, разбира се, изключения със събирания на живо и участие в събития, анонсирани в общността), характеристиките на тази комуникация определят живота на групата, нейната стойност и влияние – както върху отделния индивид, така и върху малки или по-големи части от обществото.

Взимайки предвид кардинално значимото влияние на социалните медии като източник на информация, преживяване и взаимодействие с другите, е важно да наблюдаваме и изследваме как общуваме, когато общуваме онлайн? И каква среда, какви междуличностни, общностни и мета значения се раждат и развиват в тези виртуални социални групи.

Настоящата разработка си поставя за цел да изследва характеристиките на комуникацията и последващата от това общностната динамика и смисъл в няколко групи в социалната мрежа Фейсбук, основани на база различна тематика и цели. Разгледани и анализирани качествено са български групи с публичен достъп, в които участниците в общия план не се познават, а споделят общи интереси и ценности. Групите са изследвани от една страна като отделни случаи, а от друга са търсени мета връзки, прилики, разлики и прозрения на база направения анализ между тях. Работата се развива в посока интегриране на набор от няколко призми, през които е правено изследването, сред които теорията на Транзакционния анализ, теорията на Ейбрахам Маслоу за човешките потребности, развитието на виртуални общности и общностно усещане в тях.

Ключови думи: комуникация във Фейсбук групи, виртуална общност, Транзакционен анализ

РЕАКЦИЯТА НА ИНДИВИДА СРЕЩУ ИНФОРМАЦИОННОТО ПРЕТОВАРВАНЕ И НЕОБХОДИМОСТТА ОТ СЕГМЕНТИРАНЕ ЧРЕЗ ПСИХОГРАФСКИ ПРОФИЛИ

Росен Ненчев Кутелов

Университет за национално и световно стопанство
Email: rossen.koutelov@progressconsult.com

Резюме:

Въведение:
Електронният етап на комуникацията постави съзнанието на индивида в условията на свръхпретоварване. Нервната система на човека не е в състояние да обработва огромното количество информация. За да функционира нормално, личността трябва да има способи, чрез които да я „пресява“, като фокусира вниманието си само върху част от нея. Хипотезата е, че поради свои психологически специфики потребителите оформят групи със сходни черти на допускането на информация.

Методи:
За да се провери съществуването на подобни групи и да се открояят характеристиките им, през периода 2001-2023 г. са проведени над 130 количествени проучвания, национално представителни за населението на страната или на определени групи от него, по метода на преките лични интервюта с прилагането на идентичен сет от индикатори, позволяващи чрез корелационни, факторни и клъстърни анализи да се открояят групите според Психографските профили.

Резултати:
Като резултат са открити 4 групи, идентични за България и за други държави, които по сходен начин реагират на информацията чрез насочване на вниманието си към онази част от нея, която най-пълно съответства на същността на личността. Това даде възможност субектите, произвеждащи информация – компании, държавни и обществени структури, да прецизират комуникацията си, да я направят по-ефективна и по-икономична като я ориентират към доминантен за целите си Психографски профил.

Дискусия:
Получените резултати показват, че всеки субект, произвеждащ информация, „придърпва“ към себе си потребителски групи със строго специфична структура, дефинирана от характеристиките на специфичната комуникация.

Ключови думи: психографски профили, психология, сегментиране, комуникация, информационно претоварване, психография

СЕКЦИЯ „ДИАГНОСТИЧНИ И ТЕРАПЕВТИЧНИ РЕСУРСИ: СОЦИАЛНИ И КЛИНИЧНИ ПРИЛОЖЕНИЯ“

ТАНЦЪТ КАТО ФОРМА НА НЕВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЯ И СРЕДСТВО ЗА ТЕРАПИЯ ПРИ РАЗСТРОЙСТВА ОТ АУТИСТИЧНИЯ СПЕКТЪР (РАС)

Виолета Петрова Глогова

Нов български университет
Email: vglogova@nbu.bg

Резюме:

Въведение:

В практиката са известни редица подходи за обучение на деца с РАС, най-популярни сред които са- обучение чрез: 1- игри; 2- видео филми; 3- с помощта на връстници на децата с РАС с типично поведение; 4- чрез изкуство (арт терапия): музика, театър, рисуване и др. Целта на настоящото изследване е въз основа на преглед на специализираната научна литература, да обобщи резултатите от изследванията, свързани с конкретно с ефекта на танца като средство за обучение на деца с РАС и техните родители.

Методи:

В обхвата на изследването попадат предимно международни научни публикации в периода след 2000 г. Направен е преглед на заглавията в най-популярните и богати на наукометрични данни електронни библиотеки, каталози и търсачки като NALIS Union Catalog, Elesevier, Scopus, Research gate и др. Фокусът на проучването е върху публикации, свързани пряко или косвено с обучението/терапията чрез танц на клиенти с РАС и техните родители или роднини, които се грижат за тях.

Дискусия:

Танцово-двигателната терапия дава положителни резултати, както при директна работа с деца с РАС, така и с помощта на медиатор-родител или асистент. Настоящото изследване като цяло установи малък брой проучвания, фокусирани върху прилагането на танцова терапия при деца с РАС с участието и помощта на техните родители. Проблем е статистическата достоверност на данните, или така наречените „извадки” – често наблюденията са базирани на работа с едно дете и семейството му, което създава трудности при обобщаване на изводите от проведените експериментални изследвания.

Ключови думи: аутизъм, разстройство, деца, родители, танцово-двигателна терапия

БЪЛГАРСКА АДАПТАЦИЯ НА СКРИНИНГ ИНСТРУМЕНТ ЗА АУТИЗЪМ ПРИ ВЪЗРАСТНИ

Михаела Даниелова Барокова

Нов български университет
Email: mihaela.barokova@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Все още няма публикувана официална статистика за броя лица с разстройства от аутистичен спектър (РАС) в България. Според международни изследвания процентът е между 1% и 2% от населението (Brugha et al., 2018; CDC, 2017), като в България това са около 80 000 души. В момента се извършва българска адаптация на скрининг въпросника за аутизъм при възрастни Autism Spectrum Quotient (Baron-Cohen et al., 2001). Целта на настоящото изследване е да се представят предварителни данни като се направи сравнение на средните резултати на участниците с диагноза РАС и тези без диагноза.

Методи:
След процес на превод и адаптация, въпросникът е въведен в онлайн платформа и линкът към него е разпространен в социалните мрежи, електронни издания и сред потребителите на ресурсни центрове за хора с аутизъм. През 2022 и 2023 въпросникът е попълнен от 40 участници с РАС (средна възраст: 25,31 години; 27 мъже, 10 жени) и 945 участници без клинични диагнози (36,84 години; 250 мъже, 681 жени).

Резултати:
Участниците с диагноза РАС имат среден резултат 30,63 точки (SD=9,08), а участниците без диагноза – 22,52 точки (SD=9,25). При сравнение с t-test за независими извадки, разликата в средните резултати на двете групи е статистически значима ($t(983)=5,43$, $p<0,001$).

Дискусия:
По-високият общ резултат на участниците с РАС е първа стъпка във валидацията, че българската адаптация на скрининг инструмента може да различи възрастни с РАС и възрастни без клинични диагнози. Подобни резултати се наблюдават и при адаптациите на инструмента за други езици и култури.

Ключови думи: аутизъм, възрастни, скрининг, адаптация, България

ТВОРЧЕСКИЯ ПРОЦЕС В ГРУПА. АРТ ТЕРАПЕВТИЧНИТЕ МЕТОДИ В ИЗСЛЕДВАНЕ НА ГРУПОВАТА ДИНАМИКА

Ефросина Здравкова Стойчева

Софийски университет „Св.Климент Охридски"
Email: decorsignbulgaria@gmail.com

Резюме:

Въведение:
Взаимоотношенията между хората и доколко действат заедно определя успеха на групата като цяло и на отделния човек като част от обществото. Събирането на хора в група неминуемо поражда групова динамика – процес, който може да облекчи или попречи на процесите в нея.
Груповата динамика представлява психологическите и поведенчески процеси, които протичат в рамките на групата. Тези процеси се отразяват както на индивидуално ниво на ефективността на всеки член на групата, така и на ефективността на групата като цяло. Арт терапевтичните методи дават широк диапазон от възможности да се изследват процесите в група чрез креативни творчески занимания и невербална комуникация.
Целта на доклада е да направи преглед на добри съвременни практики за творческа работата в група.
Методи:
В този раздел ще бъде направен несистематичен обзор на теоретични концепции, изследания и методологии, свързани с процесите на творчество в група.
Основните елементи на груповата динамика, които ще се разгледат тук, са:
Процеси, свързани с изграждането на взаимоотношения в групата
Процеси, свързани с постигане на целите на ефективността на ученето
Индивидуалното преживяване в рамките на група
Дискусия:
Анализът идентифицира три типа личностни профили и съответните личностни характеристики, които са изведени във всеки стил на поведение. Наблюдават се и различия по пол основно по отношение на градивен блок „Емоции" по един от типовете личностни профили.

Ключови думи: група, образование, арттерапия, динамика, методика

ВЪЗМОЖНОСТИ НА АРТТЕРАПИЯТА ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА СИМПТОМИ ПРИ ЛИЧНИ КРИЗИСНИ СЪСТОЯНИЯ

Ирина Димитрова Милиева

Югозападен университет „Неофит Рилски“
Email: irina_milieva@abv.bg

Резюме:

Въведение:
Едни от основните симптоми при преживяването на екзистенциални и възрастови кризи са социална дезадаптация, повишена тревожност, тъга, загуба на смисъл и съмнение в собствените способности. Арттерапията разполага с множество инструменти подпомагащи личността за справяне с тези негативни състояния и възвръщане на благосъстоянието.

Методи:
Докладът представя литературен обзор на статии и изследвания от последните години, представящи резултати от въздействието на индивидуални и групови арттерапевтични практики върху състояния характеризиращи и съпътстващи преживяването на лична криза . Заниманията с изкуство с терапевтична цел имат способността да влияят както на съзнателно ,така и на несъзнателно ниво ,където достъпът е възможен единствено чрез метафори и символика.

Дискусия:
В настоящият доклад се представят добри практики в световната арттерапия при преодоляване на тревожност и други симптоми проявявани в лични кризисни състояния. . Проучват се възможностите за подпомагане на клиенти в процеса на справяне с тежки житейски ситуации и лични кризи. Обсъждат се различни терапевтични стратегии за помощ на хора преживяващи състояния на криза.

Ключови думи: арттерапия, лична криза, снижаване на тревожност, ресурси за справяне

СОЦИАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ НА НАСТАНЕНИТЕ В ДОМОВЕ ЗА ВЪЗРАСТНИ, С ЦЕЛ ПОСТИГАНЕ НА АКТИВНО СТАРЕЕНЕ ЧРЕЗ ЛОГОТЕРАПЕВТИЧНИ МЕТОДИ

Антоанета Пеева Пеева

Югозападен университет „Неофит Рилски“
Email: tonypeeva@abv.bg

Резюме:

Обект на изследването представено в настоящия доклад са представителите на застаряващото население, а предмет на непосредствен изследователски интерес е възможността за активно стареене.

Целта на статията е разкриване на проблемите, предизвикани от социалната изолация на лицата, настанени в специализирани институции, по-конкретно домове за възрастни. Посочва ефективни препоръки за справяне със разглежданата проблематика. Това би подпомогнало активно стареене на потребителите на социалните институции.

Друг положителен резултат е създаването на модел за изследване на удовлетвореността на възрастните хора, чрез която различни случаи да бъдат наблюдавани и изследвани по идентичен начин.

Методите на емпирично изследване използвани в проучването са наблюдение, сравнение, измерване, интервю, анкета, беседа и тестиране на пенсионери от три категории: пенсионери живеещи в социални домове; пенсионери живеещи със семействата си; и такива живеещи със семействата си, но все още професионално активни.

Използват са още специфични - частнонаучни методики, като документен метод (анализ и сравнение на документи, и други източници). За обработка на емпиричния материал ще се използва програма за статистическа обработка SPSS версия 16.0. Кабинетно проучване (анализ на научни публикации, нормативни и аналитични документи, становища на експерти.

Ключови думи: демографски промени; активно стареене; гериатрия; логотерапия; депресия; тревожност

ПРЕОСМИСЛЯНЕ БАЗИСНИЯ ВЪПРОС ЗА ПСИХОЗАТА И ПРЕДЛОЖЕНИЕ НА КОМПЛЕКСНА ВИЗИЯ ЗА СТРАДАНИЕТО ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПСИХОДИНАМИЧНАТА ПСИХОЛОГИЯ

Емил Ивайлов Андреев, ас. д-р Веселин Янков Веселинов

Нов български университет
Email: vveselinov@nbu.bg

Резюме:

Въведение:
Психоанализата, позиционирана в своя собствена история и дискурсивно поле, оставя фундаментален принос в научното познание за различните психични страдания. Сред най-важните цели на изследователите в тази сфера е да придадат конкретни очертания на психозата и да отговорят на етиологичните, диагностичните, прогностичните и терапевтичните въпроси около нея, тъй като тя е считана за един от най-големите универсални проблеми на човешкото съществуване.

Методи:
Настоящият доклад хронологично обобщава опита на няколко от знаменитите имена в разглежданата област, като крайната му цел е по-вглъбен и ясен исторически поглед върху идеите и теориите във времето. Важна предпоставка за постигането ѝ е не да пледираме в полза на една или друга концепция, а да положим това страдание в нужния психодинамичен контекст, да съберем все пак в някакъв порядък традиционните и по-съвременните категории и определения, да направим необходимите терминологични уточнения, както и да изведем многовариантни възможни решения по посока лечение.
Репрезентативни за темата на прегледа са трудовете на Зигмунд Фройд, Алфред Адлер, Карл Густав Юнг, Вилхелм Райх, Жак Лакан и Дариън Лийдър, без, разбира се, те да я изчерпват напълно.

Дискусия:
Това научно съобщение би било и стабилна и устойчива почва за оптимизиране на практическия сегмент, който винаги провокира различни реакции и оживени дискусии.

Ключови думи: психоанализа, психоза, теоретичен обзор

ИНСТИТУТ ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЧОВЕКА
ИИНЧ

ИСТОРИЯ НА НАЦИОНАЛНАТА ШКОЛА ЗА ДОКТОРАНТИ И МЛАДИ ИЗСЛЕДОВАТЕЛИ В СОЦИАЛНИТЕ НАУКИ

Началото на **Националната Школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки** е поставено през 2001 г., първоначално като форум за докторанти и млади изследователи в областта на психологията, но още в третото си издание тя се провежда в мултидисциплинарен формат. През годините Школата се доказва като форум, даващ възможност на младите учени в страната да обменят своите научни идеи, мнения и резултати в интердисциплинарна среда. Обединяването на познанието и изследователските перспективи на различните научни области дава възможност за постигане на по-комплексни цели и за надграждане постиженията на отделните дисциплини. Мултидисциплинарният формат позволява генерирането на ефективни и практически приложими решения в областта на социалните науки, които подчертават връзката между труда на младите изследователи и конкретните ползи за обществото.

Школата е отворена за докторанти и млади изследователи в областта на социалните науки като психология, демография, социология, социални дейности, социална медицина и обществено здраве, антропология, политически науки, културология, етносоциални изследвания, икономика, управление и администрация, комуникации и медийни изследвания, социално-икономическа география и всички други интердисциплинарни полета на изследване на човека и обществото.

В много от своите издания Школата включва лекции от утвърдени изследователи и специалисти. Някои от лекциите са с образователен фокус и предоставят ценна информация и насоки за дейността на изследователя в областта на статистическия анализи на данни, изготвянето на проектни предложения, публикуването и комуникирането на научни резултати. Други лекции представят научни разработки и резултати по актуални научни теми в областта на социалните науки.

Школата е високо ценена от участниците с възможностите, които предоставя за споделяне на научните търсения и резултати, за повишаване на знанията и компетентностите, свързани с изследователската дейност, за дискусии с колеги и единомишленици, за създаване на контакти и професионални мрежи. Непринудената атмосфера, интригуващите теми и начинът на провеждане на Школата я правят предпочитана от много млади изследователи и докторанти.

През годините директори на Школата са проф. дн. Антоанета Христова, проф. дн. Маргарита Бакрачева, проф. д-р Катя Стойчева и доц. д-р Анна Александрова-Караманова. В периода 2012-2019 г. научен секретар на Школата е доц. д-р Зорница Тоткова.

През последните 22 години Школата е проведена общо 14 пъти. През 2019 г. XI-та Национална Школа поставя началото на ново десетилетие, а с него и нови насоки в работата си. Засилва се фокусът върху обучителния и лекционен характер на събитието и се поставя началото на нова научна поредица „Сборник доклади на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки“, където участниците могат да публикуват научните си доклади.

Първата Школа по психология за докторанти и млади изследователи *„Съвременната психология и развитието на човека“* е проведена на 11 и 12 май 2001 г. от Института по психология на БАН в София. В школата участие взимат 32-ма докторанта по психология и млади изследователи. Основен извод след закриването на Първата национална школа е, че съществува „глад” за поддържане на научни и колегиални контакти в психологичната гилдия на младите изследователи. Участниците високо оценяват възможностите, които Школата дава в няколко насоки: възможност да установяват лични контакти помежду си, да споделят своите виждания и търсения и не на последно място, възможност за публикуване на материал, свързан с разработваната от тях тема.

Втората Школа за докторанти и млади изследователи в областта на психологията *„В пъзела на съвременната психология“* е проведена на 13 и 14 май 2005 г. Институтът по психология на БАН я организира като продължение на инициативата, която да се превърне в традиция. Участие в школата заявяват 45 души, 42 от които докторанти от страната и 3 представители от чужди университети. Съществен резултат от Школата е възможността на участниците да представят доклади и свободно да дискутират и обменят своите мнения, теоретични и емпирични интереси. Материалите, представени на Школата, се публикуват в специални броеве на списание „Психологични изследвания”, издавано от Института по психология на БАН.

Третата Национална школа *„Социалните науки за запазване и развитие на националната общност“* – проведена на 12 и 13 май 2008 г. – разширява рамката и включва във фокуса си докторанти и млади изследователи в областта на социалните науки, като отделя специално внимание върху приложимостта на резултатите и търсенето на практическите измерения на изследователските проблеми. Данните и тенденциите, представени от участниците, намират широк медиен отзвук. Школата завършва с пресконференция на тема „Има ли ги младите учени и има ли какво да кажат за случващото се в националната общност?“, което дава възможност за заявяване на потенциала на участниците да се включат активно в социално значими сфери. Основен извод е провеждане на Школата ежегодно, поради необходимостта от подобна платформа.

Четвъртата Национална школа за докторанти и млади изследователи *„Социалните науки в подкрепа на практиката“* продължава традицията на търсене на по-тясната връзка между науката и практиката и популяризиране на резултатите. Школата е проведена от Департамент „Психология“ на Институт за изследване на населението и човека - БАН на 12

май 2011 г. в София, с участието на 37 докторанти и млади изследователи. Обособени са следните секции: Предизвикателствата пред социалните науки; Личностно развитие и социална среда; Психоаналитични практики и ритуали; Организационна култура, развитие и промяна; Медии и виртуално пространство. Участниците споделят опита и търсенията си в тези актуални области, които покриват различни аспекти на практическата приложимост на социалните науки. Представените доклади и от тази Школа привличат вниманието на медиите и обществеността.

Петата Национална школа за докторанти и млади изследователи ***„Социалните науки и ролята им в преодоляването на различен тип кризи"*** е организирана на 17 и 18 май 2012 г. и е издържана в същата линия на търсене на възможности за утвърждаване и популяризиране на мястото на социалните науки. Общо 33 докторанти и млади изследователи от страната се събират за обсъждане на възможните решения, предлагани от сферите, в които имат професионален интерес. Докладите са групирани в 5 модула: Психология и практика; Виртуална реалност в съвременните социални отношения; Културна специфика на социалните кризи; Социални и професионални проблеми в кризисни ситуации; Връзки с обществеността в социална криза. Атмосфера на интердисциплинарно сътрудничество на различни специалности е запазена и продължена. Именно това прави Школата пресечна точка за представители на изследователски институции от цяла България. Акцент е приложимостта и практическите подходи, които са в помощ за решаване на актуалните проблеми и подчертават значението и ролята на науката за поддържане на общество, основано на знанието. Включени са и две лекции, които са от интерес за работата на младите специалисти: „Как да комуникираме научни резултати за медии?" и „Академична уебкомуникация".

Шестата Национална школа за докторанти и млади изследователи е проведена на 22 май 2013 г. в рамките на юбилейната научна конференция ***„Човекът във фокуса на актуални психологични изследвания"*** и включва участието само на психолози. Дискутираните теми са: Психология на личността и развитието; Подходи и методи за изследване на социалната среда; Психично здраве; Организационна психология. Националната школа е проведена като съпътстващо събитие към организираната от ИИНЧ кръгла маса на тема „Перспективи пред младите психолози".

Седмата Национална школа за докторанти и млади изследователи ***„Кризисни тенденции и перспективи за развитие през погледа на социалните науки"*** регистрира 61 участника, представители на различни институции и дисциплини от университети и изследователски институти. Школата е проведена на 15 май 2014 г., а обособените теми са: Икономически, социални и индивидуални изражения на кризата; Развитие, обучение и предложения за подобряване на образователната и социалната среда; Влияние на медиите; Формиране на социални нагласи; Организационно поведение във връзка с кризисните тенденции; Личността в критични ситуации. Определени са широки граници за търсене на допирните точки между научните направления и генериране на ефективни и практически приложими решения в областта на социалните науки.

Осмата Национална школа *„Нагласи към различията и влиянието им върху обществените процеси"* е проведена съвместно с кръгла маса на тема ***„Индивидуални и групови различия - значими поведенчески ефекти"*** на 28 май 2015 г. в София. В школата участие взимат 38 докторанти и млади изследователи. Представените доклади обрисуват широк спектър от индивидуални и междугрупови различия и тяхното отражение върху поведението на индивида, групата и обществената практика. И в този формат докторанти и млади изследователи от различни дисциплини и академични институции разменят идеи и възможности за работа по бъдещи съвместни проекти. Като нова традиция са въведени награди в три категории, в които участниците сами се номинират и избират – за най-задълбочен, най-атрактивно поднесен и най-перспективен като тема на изследване доклад.

Деветата Национална школа *„Междуличностни и междугрупови интеракции във всекидневния живот"* е проведена като част от **VII Международна конференция на Европейското общество за изучаване на символния интеракционизъм *„Интегриране на традициите на интеракционизма: Изграждане на теоретични, методологични и дисциплинарни мостове в изучаването на всекидневния живот"*.** Школата е проведена през м. юли 2017 година в с. Топола, Варненска област, и в нея участие взимат 40 докторанти и млади изследователи. В дните на конференцията докторантите успяват да чуят лекциите на учени от световна величина като проф. Гари Файн, проф. Джоузеф Котарба, проф. Лорън Лангман. Част от докторантите и младите изследователи взимат участие и в проведените уъркшопи и така успяват да установят много и нови познанства с колеги от цял свят.

Десетата Юбилейна национална школа *„Подходи и методи на изследване в обществените науки – емпирични илюстрации"* е проведена на 30 и 31 май 2017 г. Събитието отново съпътства организираната от Департамент „Психология" на ИИНЧ кръгла маса на тема ***„Психично благополучие на човека – фактори на влияние"*** и събира докторанти и млади учени от различни направления. Общо 21 изследователи от страната се включват в събитието, представяйки и обсъждайки своите възгледи и търсения в областите на техния научен интерес. Докладите са групирани в 3 модула: Изследователски методи в социалните науки; Личностно развитие – възрастова перспектива; Себерегулация и адаптация към средата. Включени в програмата са и две лекции: „Регресионни подходи за анализ на данни: медиация и модерация" и „Изготвяне на проектни предложения".

Единадесетата Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки *„Социалните процеси като предизвикателство за индивида и общностите"* бе посветена на 150 годишнината на Българската академия на науките и се проведе от 24 до 26 октомври 2019 г. в София. Домакин на школата бе Домът на учения - БАН, а тържественото закриване и връчване на наградите на най-добре представителите се участници се състоя в зала „Проф. Марин Дринов" на БАН. Общо 36 докторанти и изследователи от страната се включиха в събитието, представяйки и обсъждайки своите възгледи и търсения в областите на техния научен интерес: психология, логопедия, журналистика, право, социология, реторика, политология, демография, фолклори-

стика. Докладите са групирани в 5 секции: Аспекти на индивидуалното функциониране; Как мислим? Как общуваме? Какво и как работим?; Индивидът, общностите и социалните промени; Ценности, вярвания и време; Детето, семейството и социалната им среда. Лектори са учени от Института за изследване на населението и човека (ИИНЧ), които представят свои разработки върху актуални теми в психологията: емоционалната интелигентност и влиянието ѝ върху работата и кариерата (доц. д-р Ергюл Таир), виртуална идентичност и взаимодействие в социалните мрежи (доц. д-р Диана Бакалова), скринингово изследване на детското развитие в ранна възраст (доц. д-р Мария Атанасова – Трифонова), транзакционният анализ и професионалната реализация (д-р Сезгин Бекир).

Получилите положителна рецензия доклади бяха включени в новото онлайн академично издание със свободен достъп с ISSN (online) 2683 0868. В Том 1 от научната поредица „Сборник доклади на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки" са включени 26 статии: http://iphs.eu/n/images/journals/Papers_1.pdf.

Дванадесетата Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки *„Кризата: индивидуални и социални проекции“* бе проведена от 28 до 30 октомври 2020 г. във виртуална среда чрез приложение за видеовръзка, в контекста на пандемията от COVID-19. В Школата със свои научни разработки участие взеха 22 докторанти и млади изследователи в областта на социалните науки. Докладите са групирани в 6 секции: Психологическото измерване в услуга на изследователя; Как живеем и работим в условията на криза; Психичното здраве – нагласи и интервенции; Личност и творчество – ресурси за справяне; Как реагираме: емоции, възприятия, вярвания; Съвременните предизвикателства в училище и на работа. Научната програма включва три лекции на учени от Института за изследване на населението и човека – БАН: „Някои концептуални неточности при използването на статистически методи“ (доц. д-р Георги Петков), „Здравно поведение при младите хора: психосоциални фактори и мотиви“ (доц. д-р Анна Александрова-Караманова), „Първите впечатления в междуличностната комуникация: как и защо често съдим за книгата по корицата?“ (д-р Елена Цанкова).

В Том 2 от научната поредица „Сборник доклади на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки" са включени 14 статии: https://www.iphs.eu/n/images/journals/Papers-2.pdf

Тринадесетата Национална школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки *„Пътища към устойчивото развитие: подходи и приноси на социалните науки“* бе проведена от 25 до 27 май 2022 г. в хибридна форма. В Школата участваха общо 62 докторанти и млади изследователи от 12 академични институции. От тях 47 представиха свои научни доклади, а останалите се присъединиха като слушатели. Научната програма включваше 6 тематични секции: „Позитивна психология и здраве“, „Психично здраве, клинична и социална практика“, „Социално възприемане и междуличностни взаимодействия“, „Детско развитие и образователна среда“, „Социални процеси, култура и ценности“, „Икономически процеси и аспекти на

политическия живот“. Бяха представени три лекции върху актуални теми в областта на социалните науки: „Емиграционни нагласи сред младите хора в България днес: психологични детерминанти и социално-демографски профил“ (доц. д-р Диана Бакалова, ИИНЧ-БАН), „Писане и творчество“ (проф. д-р Катя Стойчева, ИИНЧ-БАН), „Международна публикационна активност и интеграция в глобалната научна общност“ (доц. д-р Анна Александрова-Караманова, ИИНЧ-БАН).

В Том 3 от научната поредица „Сборник доклади на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки" са включени 26 статии: https://iphs.eu/wp-content/uploads/2023/05/Papers_3.pdf

Четиринадесетата Национална Школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки на тема *„Психология и мултидисциплинарно сътрудничество в областта на социалните науки: 50 години психология в БАН“* се проведе като част от отбелязването на 50-годишнината от създаването на първото звено по психология в Българска академия на науките на 30 и 31 май 2023 г. (в хибридна форма) веднага след юбилейната научна сесия на 29 май 2023 г. В Школата взеха участие общо 53 докторанти и млади изследователи от 16 академични институции, като 36 от тях представиха свои научни доклади, а 17 се присъединиха като слушатели. Научната програма включваше 5 тематични секции: „Политическа власт и противопоставяне в обществото“ (6 доклада), „Развитие в детството и юношеството и управление на образователния процес“ (9 доклада), „Личност, социални връзки и когнитивни процеси“ (6 доклада), „Психично здраве, психосоциална подкрепа и медицинска практика“ (7 доклада), „Благополучие в работата и ефективни практики в бизнес организациите“ (8 доклада). В рамките на научната програма учени от Институт за изследване на населението и човека – БАН представиха три лекции върху актуални теми в областта на социалните науки: „Политическата психология като дисциплина и разпространение“ (проф. дн. Антоанета Христова), „Трудният ученически клас – социалнопсихологична характеристика и подходи за справяне“ (гл. ас. д-р Екатерина Димитрова), „Каква е основната логика на класическия статистически метод за проверка на хипотези чрез нулева хипотеза и р-стойност и съвместима ли е тя с естествения начин на разсъждение на хората?“ (доц. д-р Георги Петков).

В Том 4 от научната поредица „Сборник доклади на Националната школа за докторанти и млади изследователи в социалните науки" са включени 25 статии: https://iphs.eu/wp-content/uploads/2023/12/VOLUME-4-SHKOLA-FINAL.pdf